

STIG SIVENIUS M FL

KÄLLSTORPS KYRKA
I GÅNGEN TID OCH I TIDEN

Den gamla korskyrkan

Församlingsnamnet Källstorp har samma slutändelse som Östra Klagstorp, Tullstorp och Östra Torp, vilken ändelse betyder "nybygge". Källstorp har sitt namn efter kyrkbyn och skrevs 1346 in kaetelstorp. Beståndsdelarna i församlingsnamnet är genitivformen av mansnamnet Kaetil och thorp, alltså Kaetils nybygge.

Källstorp var moderförsamling i Källstorps och Lilla Beddinge församlingar, vilka 1929 slogs tillsammans med Äspö och Östra Klagstorps församlingar och då bildade Källstorps med flera församlingars pastorat. Då detta pastorat sammanlades den 1 januari 1974 med femförsamlingspastoratet Hemmesdynge, Södra Åby, Östra Torp, Lilla Isie och blev nioförsamlingarspastorat förblev Källstorp dock alltjämt moderförsamling. Dessförinnan hade Tullstorp överförts till Källstorps pastorat och Äspö till Hemmesdynge pastorat.

Den gamla kyrkan, belägen som den nuvarande, i östra delen av socknen, var av allt att döma uppförd under 1200-talet. Kyrkan hade en sträckning inom murarna från öster till väster på 51 almars längd och bredden 10 alnar, bortsett från gången, som var på ett par alnar. Det innebär att långskeppet i kyrkan hade en längd på 30 meter och en bredd på 6–8 meter. Kyrkan var i förhållande till andra medeltida kyrkor i pastoratet, den största. Därjämte hade kyrkan på norra och södra sidorna utbyggnader, de så kallade korsarmarna. Avståndet från ena korsarmens mur till den andras uppgick till 34 1/2 alnar och bredden var 11 alnar, omräknat till cirka 20 meter resp. 6 meter. Korskyrkan synes ha varit av den romanska byggnadstypen, korsarmarna har tillkommit senare än långskeppet. Norra korsarmen i kyrkan byggdes under kyrkóherde Cornéers tid år 1757 och södra korsarmen under Magnus Lundbergers tid 1792. Korskyrkan hade fyra valv, en

fyrkantig sakristia på långskeppets östra sida och ett torn i väster. Tornet var endast 18 alnar högt och hade en bredd på 11 alnar, ungefär 10 meter på höjden och 6 meter på bredden. På andra sidan, alltså den östra sidan låg sakristian, som var kvadratisk formad, troligen en del av långskeppet i öster. I sakristian fanns endast ett skåp, några stolar och ett bord. En dörr fanns vid sakristians östra sida och en trappa, som gick upp till valvet. Ingången för menigheten var genom tornet genom det s.k. vapenhuset. I detta fanns två ytterdörrar och en dörr, som gick in i själva kyrkan. Hela kyrkan liksom tornet var täckt med tegel, som var lagda på bräder.

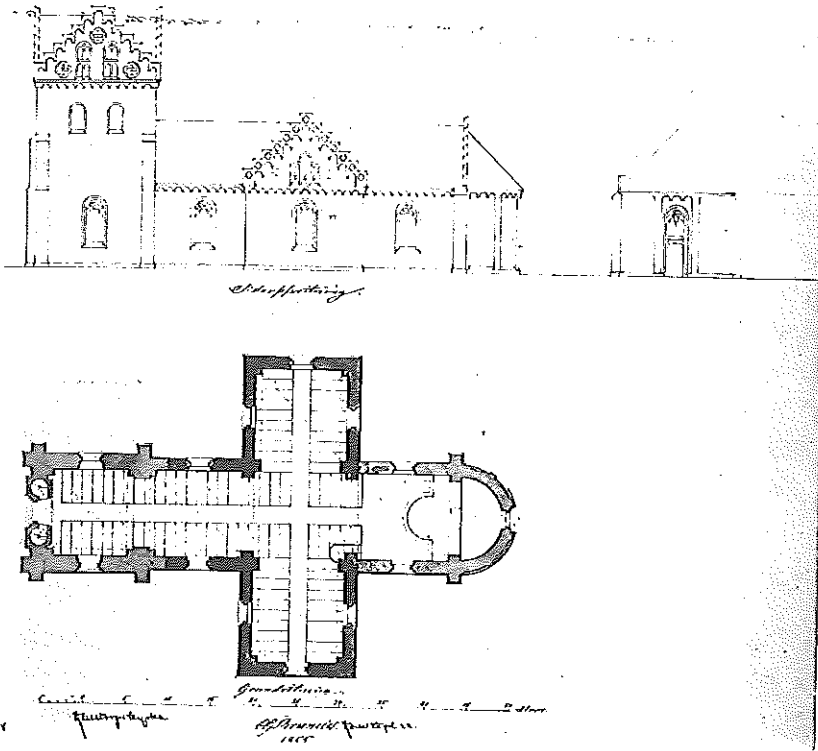
Till att vara en gammal kyrka var kyrkan invändigt likväi ljus. I koret fanns tre par fönster, det ena åt norr och de två andra åt söder. Därjämte fanns i själva kyrkan 13 par fönster, som var höga och släppte in ljuset.

Det som gör det möjligt att beskriva den gamla korskyrkan i Källstorp är dels de ritningar, som gjorts av professor Carl Georg Brunius och dels den kyrkobeskrivning, som upprättades den 17 april 1828. Beskrivningen utfördes av kantor Feuk, som fungerade såsom domkapitlets ombud. Sedan beskrivningen utfärdats i tre exemplar undertecknades de av dåvarande kyrkoherden i pastoratet Magnus Lundberger, domkapitlets ombud Pehr Feuk samt församlingens kyrkovårdar Lars Olsson och Ola Mattsson.

Vi tar kyrkobeskrivningen i handen och går in i den gamla korskyrkan. Vi öppnar ytterdörren och går in i det mörka vapenhuset, öppnar dörren in till själva kyrkan och ser hur ljuset från de höga fönsterna belyser föremålen i kyrkan och de nyligen med "perlefärg" målade kyrkbänkarna eller stolar, som de förr kallades. Vi lägger märke till att tvärsöver västra sidan över ingången går en läktare såsom brukligt var i kyrkorna vid den tiden, innan orglarna kom till. Det var den s.k. "drengläktaren", drängarnas plats vid kyrkogång. Det var stor klasskillnad i kyrkan förr. Man

hade en särskild "stolordning", enligt vilken åborna och deras hustrur satt främst efter hemmansnummer, männen på högra sidan och kvinnorna på vänstra. Sedan kom husmän och hantverkare och sist pigor och drängar.

Altaret. Kyrkoberivningen berättar att altaret 1815 hade förbättrats och att en ny vacker altartavla enligt ritning från Stockholm hade anskaffats. Motivet är Jesus i Getsemane örtagård, bedjande för alla. En ängel med korset och tröstens kalk i sina händer kommer från himmelen. Kristus måste gå in i lidandet men han skulle också få den hjälp och tröst, som han behövde. Nederst på tavlan står orden: "Mitt arbete och mitt verk skall icke vara utan Frugt". Denna tavla med Getsemanemotivet är bevarad och finns

Den gamla korskyrkan efter ritning av C.G. Brunius 1855

nu i sakristian. Den borde nog få en annan placering i kyrkan, så att församlingens medlemmar kunde se den, förslagsvis vid dopfunten. Altartavlan har inte något större konstnärligt värde men den har dock varit blickpunkten i många år. Någon altartavla har inte behövts sedan 1896, då Svante Thulins förnäma korffönster monterades in. Dessa, en av kyrkans finaste dyrbarheter, kommer att beskrivas längre fram.

Altarskranket i korskyrkan var vackert rundat och kunde vid varje duklag taga emot högst 12 kommunikanter. Vid norra sidan innanför detta altarskrank fanns en slipad sten, på vilka namnen var inristade på de präster, som tjänstgjort i Källstorp sedan reformationen. Inskriptionen lyder: Nomina Pastorum (prästernas namn) 1500. Birgerus-Martinus-Georgius Struuck-Janus Magni-Jacobus Laurentii-Laurentius Sommer – 1600. Andreas Matthiae-Johannes Petri-Johannes Dominici-Michael Arenchil – 1700. Echard Klerck-Nils Sundius-Ellias Otterström-Johan Arndt Corneer – 1800. Andreas Lindgren. Denna sten av Series pastorum sitter inmurad i sakristians östra vägg och intill denna ytterligare en liknande sten med kyrkoherdarnas namn intill nu.

När vi går på kyrkgolvet och koret i den gamla korskyrkan lägger vi märke till att både på gången i kyrkan och i koret finns gravstenar, men samtliga är oläsliga eftersom de är så hårt slitna. Vi stannar och betraktar den vackra *Predikstolen* som tillverkades i Stockholm år 1800 och utgjorde en gåva till kyrkan av ägaren till Jordberga, "Hans Excellensen Herr Arvid Fredric Kurck". Den var i bruk fram till 1896, då kyrkan renoverades och tornet byggdes. Då anskaffades en ny sådan, som alltjämt står kvar.

När vi alltjämt befinner oss i koret kan vi också betrakta den av sandsten skulpterade *Dopfunten* från 1200-talet, smyckad med rundbågsfris, med ett stort slätt mässingsfat, troligen från 1600-talet. Över dopfunten hänger en alabasterrelief från 1500-talet, före-

ställande korsbärandet. Reliefen finns nu i Lunds Universitets historiska museum.

Dopfunten hör till kyrkans förnämsta inventarier. Dopfunten hade ursprungligen sin plats nära kyrkans ingång. Man ville med denna åtgärd framhålla att det var genom dopet som man kom in i kyrkans gemenskap. I evangeliska kyrkor ställes dopfunten framför församlingen, dock icke i koret, vilket med undantag av Äspö, är regel i pastoratets församlingar.

En av de märkligaste präster, som verkat i Källstorps församling, var Michael Arenchil, som var pastoratets kyrkoherde de två sista decennierna på 1600-talet. Om hans liv hänvisas till kapitlet om prästlängderna. Här skall endast citeras ur hans skrift "Mich. Arnchiels Kyrkio-tanckar" angående dopfunten: "Man finner fuller både i ett och annat tempell åtskillige gamble ormsgunge och odugelige beläten och trääklompar hafwa intaget the förnämste ställen i både choret och annorstädes, hwar emoth doopsteenens står i en mörk wrå nederst i kyrkian; men med thenne sehnare borde man handla likasom står Luc. 14. Min vän sitt up bättre, h.e. flytta de gamble rutne trääklumpar ned i kyrkian i een mörk wrå och doopstenen i thesas ställe. Materia baptisterii är fuller puresterrestris men alden stundh materia hujus sacramenti är icke allenast terrena e.g. sola aqua, Joh. 3,5. et quidem aqua naturalis, non factitia; uthan jämbwähl coelestis et sacro: S:ta Trinitas, Mat. 28,19. Dy är ju intet billigare, än at man i anseende till thet höga wärk och stoore sacramentets bruk hwar till doopstenen brukas, att man (säger iagh) in honorem rei tam sacrae låter sig wårda om funten, i så måtto at man effter råd och ämbne låter then samma göras af anständigh materia, som både är hedersam och warachtigh. Och huru många låter göra sig (salva ventia) nattstohlar så sköne, beslagne, målade och fodrade, at man eij kan ansee dem för andra skrin än ther uthj lågo een människos bästa klenodier och raraste saaker, och när man seer

till, så äro the icke fulla med döde been ss the hwijtmenade griffter, Mat. 23,27 uthan fulle med träck och menniskiors oreenligheth. Och huru många brukar nattpotter af klart silfwer, hwaruthj the kastar deras stinkande watn, skulle man tå icke kunna lijda, at kyrkian hafwer een funt af steen eller annan wacker materia, hwaruthj menniskian blifwer aftwagen af sin medfödde synd och uptagen till Guds arfwinge och Jesu Christi medarf-winge? Tit. 3,5. Kaklungarna säter man på mässingspehlare och utstofferar alla skrufwar med messingsknappar. Spegelarna äro nu så kostbara i eens ringa och gemeens mans huus, at the komma på flere pengar än iagh toes her skrifwa, åtminstone tors och kan iagh i sanning seija, oreknelige iblant klöpmän och borgare etc. om the skulle åthfrågas huru mycket deras präktige speglar kostar, worde de swarandes, som höfwitsmannen sade om sijn borgarerrätt i Rom till Paulus: Jagh hafwer klöpt then för een stoor summo. Act. 22.28. Hwarföre skulle icke funten hafwa een pelare af wackert tillhuggen steen etc. och öfwerstrykas med ett eller flere slags färjor?"

Arenchils omdöme om dopfunten i Källstorps kyrka och hans övriga yttrande har med tanke på den tiden, de nedskrevs, ett stort kulturhistoriskt värde. Dopfunten har alltså bevarats till senare tid och likadant är det med de två *Kyrkklockorna*.

Storklockan är en aln och 20 tum bred i den nedre kanten och en aln och 9 tum hög. Överst på klockan står orden: Ära vare Gud i höjden och frid på Jorden menniskorna till en god vilja. Luc. 2:14. Kommer hit, barn, hörer mig, jag vill lära eder Herrens Frugtan Psalmen 34 v. 12. På klockans norra sida står: Förr än jag fick en syster, som stilla var och tyster, Jag Kjellstorp tjent mång år, men för ett olycksår Jag måste mig förvandla – ett annat ljud tillhandla. När Pastor E. Otterström om tjensten min var öm med Preutzens Kyrkoräkning fick jag en god handräkning ty åter kallar jag: "Tän-

ker på Guds ord och lag." Gjuten i Malmö av Andreas Wetterholtz Kongl. Maits Privil. Styck och Klockgjutare Anno 1736 Nr 100.

På klockans sida mot söder står: Rex Sveciae vivat. Fridericus primus Regina Sveciae Ulrika Eleonora (Leve Sveriges konung Fredrik I, Sveriges drottning Ulrika Eleonora). Gubernatore provinciae Malmogensis Baron Herre Johan Cronman. Episcopo Diocess Lund D Andreas Rydelius (då baron herr Johan Cronman var landshövding i Malmöhus län och doktor Andreas Rydelius förestod biskopsämbetet i Lund).

Denna storklocka, vars inskrifter nu relaterats, har tydligen varit den enda klockan till en början och alltså betydligt äldre, då den 1736 blev omgjuten.

Systerklockan, eller som vi här hellre kallar Lillklockan eftersom den var något mindre, hade en bredd på 1 aln, 9 tum och en höjd av 1 aln och 2 tum. Den hade en inskription överst: Deo gloria in exelsis (Ära vare Gud i höjden). På klockans sida mot norr var ett bibelord, som finns på nästan alla kyrkklockor, nämligen: "I från solens uppgång allt intill nedergången vare Herrans namn lofvat!" Ps. 113 v 3. Inskriptionen mot söder lyder: Vålborna Jungfru Margareta Silnecker, som var egare till Jordberga och år 1732 dersammastädes afled, har mig till kyrkan gifvit och henne till åminnelse är jag gjuten år 1736. Varande kyrkoherde Elias Otterström. Gjuten i Malmö av Andreas Wetterholtz Kongl. Maists Previligerade Styck och Klockgjutare anno 1736 nr 101.

År 1830 fanns det i korskyrkan en mässhake i rött sammet med guldgaloner och fransar med vår Frälsares korsfästa bild på ryggsidan och en sol på framsidan. Denna mässkrud är sedan länge försvunnen, obrukbar och försåld. Kyrkan har i senare tider fått andra skrudar och kyrkotextilier och har större möjligheter att bevara dessa. Dessa kyrkotextilier kommer att beskrivas i ett kapitel om kyrkans övriga inventarier. Här behandlas endast de föremål, som fanns i den gamla korskyrkan. Även om kyrkan rasera-

des 1865 för att lämna plats åt det gotiska tempel, som nu är Källstorps församlings kyrka, så har åtskilliga föremål bevarats till våra dagar. Bland det allra värdefullaste av inventarier, som kyrkan alltjämt äger, är utan tvekan *Kyrkans nattvardssilver*.

Nattvardssilvret består av en större förgylld kalk och patén med en sammanlagd vikt på 47 lod, en mindre kalk på 19 1/2 lods vikt. Denna mindre kalk användes vid sjukbesök och gör så alltjämt. Till den större kalken och paténeren hör också en oblatask. Denna som uppgår till 33 1/4 lod har en ingravering på locket "Kilestorps Kyrckas obelat ask år 1769 gjord, 14 låd äro 1714 gifne i en liten nu otienlig ask af Inspector Holst på Jordberga. Resten till 33 1/4 lod har Kyrckan bekåstat."

En verklig klenod är den större *kalken* och paténeren, som närmare kommer att beskrivas och detta är så mycket lättare, eftersom vi kan följa en i arkivet förvarad detaljerad beskrivning, som 1870 gjordes av biblioteksamanuensen Dr Elof Tegnér.

Den förgyllda silverkalken väger 38 log, är 20 cm hög, 14 cm bred nedtill och 12 cm upptill.

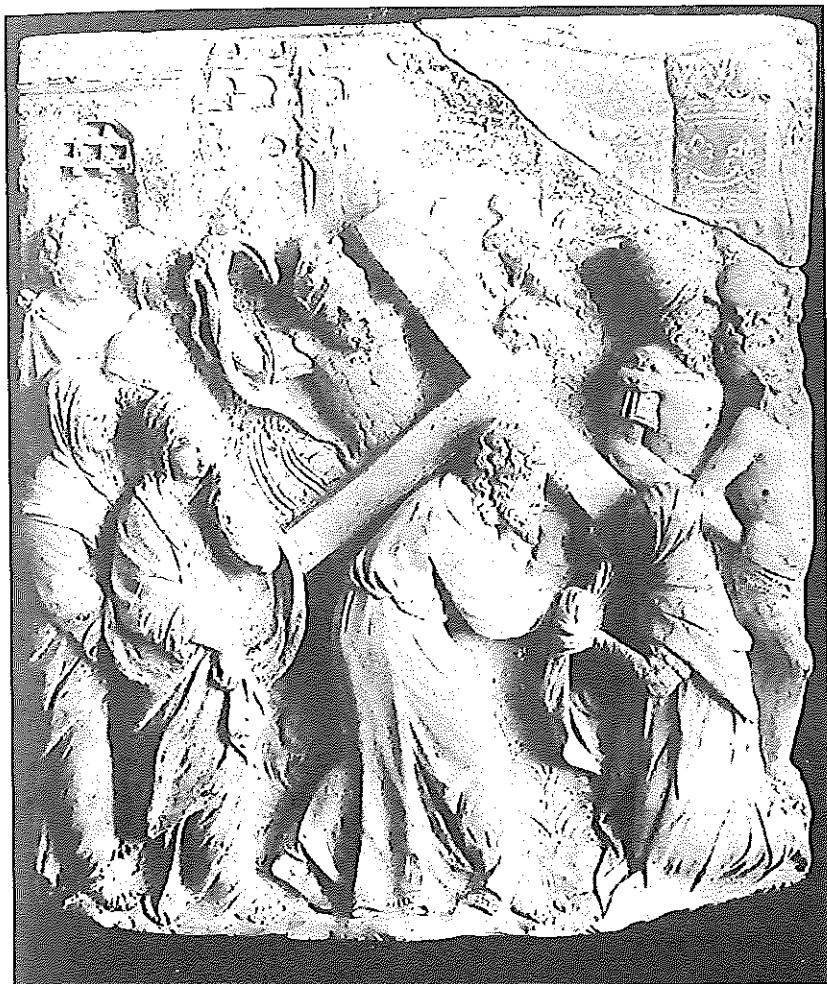
Från en i 8 bågar böjd vertikal kant av genombrutet gotiskt gallerverk höjer sig foten pyramidformigt genom 8 buktade och uppåt sammanlöpande fält, prydda med för varje fält olika lövverksornament. Nederst på dessa fält läses i så kallad yngre munkskrift följande latinska vers:

Ecce panis angelorum
Factus cibus viatorum
vere panis filiorum
non mittendus canibus.

Det latinska språket betyder ungefär "Se himmelskt bröd är verklig mat för vandraren, det sanna barnens bröd bör ej kastas åt hundarna." Versen lär vara hämtad ur Thomas ab Aquino, *Sequentia in festo corporis Christi* ("Lauda, Zion, salvatorem") v. 11.

Den latinska versen påminner om Jesu ord i Matt. 15:26 "Det är otillbörligt att taga brödet från barnen och kasta det åt hundarna."

I de ovannämnda fälten finns fastnitade bilder i icke förgyllt silver. Den största bilden föreställer den korsfäste Frälsaren och de fem andra fälten har andra heliga gestalter. Bilderna synes inte

Alabasterrelief från 1500-talet

ursprungligen ha varit fästade vid kalkens fot. Kalkens ornamentering motiverar ej dessa bilders placering där. Bilderna visar genom sin stil på tiden före 1500-talet. Bilderna på vardera Frälsarens sida bär Krabbeska och Marsvinska vapensköldarna. Den förra har bokstäverna H.I.K, vilket betyder Herr Iver Krabbe och den senare bokstäverna F.K.M, vilket betyder Fru Karen Marsvin. Att initialerna på deras namn är placerade på kalkens fot tyder på att dessa personer, som ägde Jordberga omkring år 1650, skulle ha skänkt kalken till kyrkan. Mittpartiet på kalkens skaft omgives av en krans med åtta noder, på vilka, som ofta är fallet, kan läsas l-h-e-s-u-s. Områdena mellan noderna visar åtta genombrutna fönster ovanpå och nedanpå av åtta slutna fönster i spetsbågsornament. Ovanför foten och noderna kommer själva cuppan, kalkskålen. Den saknar helt ornament och tycks vara från senare tid. Då fot och skål ej stilmässigt passar samman är det högst troligt att foten från början ej burit en cuppa utan en monstrans. Med monstrans menas de silverkärl, som användes under den katolska tiden för att bevara hostian, det invigda nattvardsbrödet, och som ofta ställdes på altaret för att folk skulle få tillfälle att tillbedja.

På baksidan av foten är inristat namnet Laurencius Nicolai, pbr (vilket betyder presbyter, präst). Inristningen visar att det var denne som även utfört det andra arbetet på foten.

Paténen väger 9 lod. Den består av en nära tumsbred ytterkant och ett något buktigt mittparti. Paténens ytterkant är prydd med ornament, vinrankor med löv och druvor, som upptar mellanrummen mellan fyra, på lika avstånd från varandra, medaljonger med evangelistsymbolerna, enligt vilka ängeln är symbol för Matteus, lejonet för Markus, oxen för Lukas och örnen för Johannes. De fyra figurerna är så placerade, att de måste ses från samma håll som paténens mittfigur. I mitten av paténen är där ytterst åtta cirklar, som avgränsar ett område utan ornament medan i mittpunkten man ser en medaljong, i vilken Krisus framställes

med ett tveeggat svärd i munnen, vilket syftar på Uppb. 1:16, där det heter "Från hans mun utgick ett skarpt, tveeggat svärd".

Då stor överensstämmelse finns mellan kalken och paténen i såväl stil som ornamenten är troligast att de hör samman. Paténens undersida intill kanten uppvisar emellertid det Trolleska och ett okänt vapen och ej de på kalken omtalade. Paténen ger ett uttryck för den stil, som kallas för den bysantiska stilen.

Epitafier och gravar. Innan vi lämnar kyrkan skall vi studera de epitafier och gravar, som fanns vid denna tid. Epitafium betyder egentligen gravskrift över en inom kyrkan gravsatt ofta högt uppsatt person. Epitafier förekommer uteslutande i protestantiska kyrkor och ersätter de i romersk-katolska kyrkorna sidoaltaren. Ett epitafium, som hängde i korskyrkan gällde "Hans Excellencen Herr Grefve Arvid Fredric Kurck", hans vapen jämte hans föräldrar. Detta epitafium är försvunnet men ett sådant över hans föräldrar finns placerat på väggen ovanför ingången till sakristian. Det är det enda epitafiet inom pastoratet. Det kommer att beskrivas i slutkapitlet om kyrkans inventarier.

På västra sidan mitt emot epitafiet var en i väggen inmurad sten av svensk marmor, skänkt av baronessan Nolcken på Hanas-kog till minnet av sin broder, ovannämnde Arvid Fredric Kurck på Jordberga. Inskriften hade följande lydelse:

"Åt minnet af en af Rikets Herrar, Presidenten, Riddaren och Commendeuren af Kongl. Majsts Orden, Grefve Arvid Fredric Kurck född den 27 Maii 1735. Gift med Hedvig Ulrica von Nolcken. Död den 6 april 1810. Reste en sörjande syster denna vård".

I Norra korarmen av kyrkan fanns en av en gråsten uppmurad gravkammare, i vilken på början av 1830, enligt kyrkoberättelsen, det fanns åtta kistor, nämligen för greve Kurcks föräldrar, på vilkas kistor det inte fanns någon inskription, två barnkistor greve Kurcks barnbarn, greve Kurck och hans maka och därjämte major

Gustaf Erensparre och hans hustru. Innan vi studerar inskriptionerna på sarkofagerna lägger vi märke till ett epitafium med väl utarbetat vapen över överstelöjtnanten Didric Georg Hasen Kamph, vilken avlidit 1731 och blivit begravnen i kyrkan. Detta epitafium, som är försvunnet, har troligen varit det äldsta, som förekommit.

På major Gustaf Erensparres kista fanns följande bokstäver i silver: "I denna hvilokammare sofver före detta Kongl. Majts Tro-tienare, Major och Riddare Wälborne Herr Gustaf Erensparre till Dybeck-Sohn av öfvverste Lieutnanten. och Riddaren välborne Herr Christopher Ehrensparre samt dess Fru Wälborna Christina Gustaviana Ingelots till Dybeck. Född i Önestad d: 19 September 1749. Gift sen 22 September 1782 med Högvälborna Fru Friherr-innan Margareta Kurck, som från honom genom döden skildes den 10 November 1784. Utnemnd till Major den 1 Martii 1785. Fick afsked med kvarstående i armeen, från Krigstiensten den 2 Mars och från verlden den 29 April samma år. Då Herre och Fru samla-des uti de dödas och lefvandes rike för att sedan alldrig åtskillias.

Sic Stamine Clauso

Clauso

Frabes Generosa

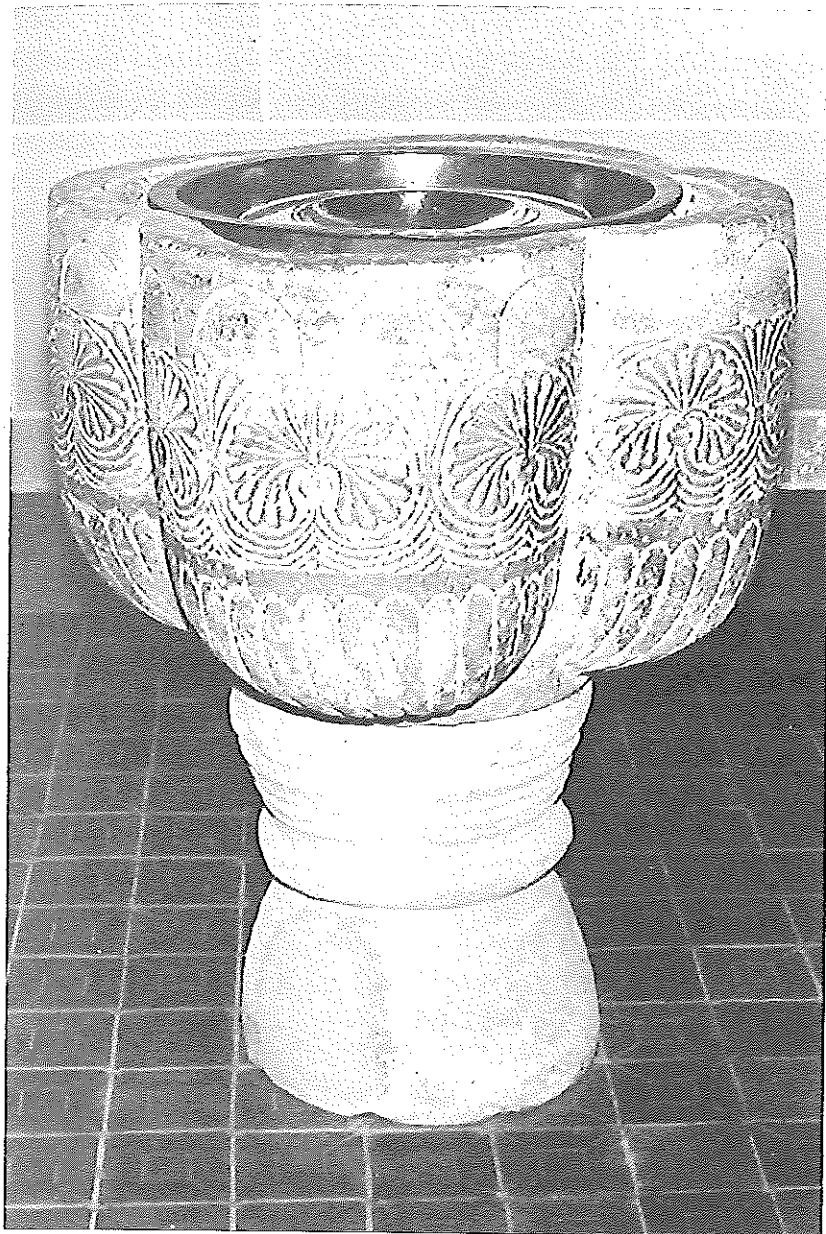
Frangitur

Jobs. 17 v. 1

Ruhts. 1 v 16

Orden hämtade från Jobs bok lyder: "Min livskraft är förstörd, mina dagar slockna ut, bland gravar får jag min lott" och orden från Rut har följande lydelse: "Men Rut svarade: Sök icke intala mig att övergiva dig och vända tillbaka ifrån dig. Ty dit du går vill ock jag ock gå, och där du stannar vill och jag stanna. Ditt folk är mitt folk, och din Gud är min Gud."

På hustruns kista befanns följande inskrift: "Här hvilar vid sidan af en dödfödd son Högvälborna Fru Friherinnan Margaretha Kurck Doter af Kongl. Maits högt betrodde man President i Kongl. Götha Hofrätt och Commendeur af dess Nordstjerne Orden – Högvälborne Herr Baron Arvid F. Kurck samt Friherinnan Högväl-

Dopfunten

Foto: Jaan Reinbach, Äspö

borna Fru Hedvig U.v. Nolcken. Född på Jordberga gård den 1 Februari 1757. Gift den 22 September med Kongl. Maits Trotienare, Capitainen och Riddaren Vålborne Herr Gustaf Ehrensparre Herre til Dybeck. Förökade verlden den 7 Augusti 1783 med en doter, Wålborna Fröken Christian Ulrica Eerensparre, som dödde den 23 Februari 1784. — Slutade så i blomman af sin ålder efter en kär sammanlefnad och sedan hon förklarat sin tro med Act. 4 C.v. 12 Sine Dagar på Dybecks gård, genom en svår barnsbörd den 10 November 1784." Texten avslutas med

Oritur Utoccidat

Occiditulatoriat

och med hänvisning till Syr. 51 v 305 och Ps. 56 v. 13 och 14.

Hänvisningen till Syraks bok, som hör till de apokryfiska böckerna, blir: "Du har förlössat mig efter din stora barmhärtighet och enligt ditt namn ur dödsrikets djupa svalg". Orden ur psalmen 56 lyder: "Jag har löften att infria till dig, o Gud, jag vill betala dig lovoffer. Ty du har räddat min själ från döden, ja mina fötter ifrån fall, så att jag kan vandra inför Gud i de levandes ljus".

De latinska orden här liksom ovan ger uttryck för en förhoppning att den välborna som inneslutits inom dessa plankor skall stå upp igen.

Den tro som Margaretha Ehrensparre hade var grundat på det ord, som står att läsa i Apg. (som Act. betyder) kap. 4 v 12: "I ingen annan finnes frälsning, ej heller finnes under himmelen något annat namn, bland människor givet, genom vilket vi kunna bliva frälsta".

På moderns kista stod följande inskription:

"Här förvaras Stoffet av Framlidna Grevinnan Högvålborna Fru Hedvig Ulrica Nolcken. Född den 1 November 1735 och gift den 20 Maji 1755 med en av rikets Herrar Presidenten Riddaren och Commendeuren av Kongl. Majsts Orden Herr Grefve Arvid Fredric Kurck i hvilket äktenskap hon födt 3 barn, som avlidit före hennes död den 26 augusti 1801. Gud borttog henne men förr än

hon borttagen var fick hon vittnesbörd att hon täcktes Gudi. Pauli Epistel till de Ebreer 11 Cap. 5 vers." Denna vers lyder i nutida översättning: "Genom tron togs Enok bort, för att han icke skulle se döden och man såg honom icke mer, ty Gud tog honom bort. Förrän han togs bort, fick han nämligen det vittnesbördet att han hade täckts Gud."

På greve Kurcks kista var en silverplåt placerad, på vilken var graverat: "Inom dessa plankor förvaras stoffet av den Högvälborne Grefven en av Rikets Herrar President Riddare och Commendeur af Kongl. Maits Orden Herr Arvid Fredric Kurck född den 27

Kalken och paténen

Foto: Jaan Reinbach, Äspö

Maii 1735. Död den 6 april 1810. Trött af mödor och år fann han här lugnet i en orolig tid. Öm människovän. Nitisk för rättvisan. Upphöjd endast genom förtjenster ägde han samtidens högaktning och kärlek. Aldrig afvundad. Bortgick fast i hög ålder begråten och saknad." Därjämte står bibelordet Esaie 57 v. 2. Det är detsamma som Jesaja: "Den som redliga för sig vandrat hafver kommer till Frid och hvilar i sina Kamrar." Dessutom finns ett ord ur Syraks bok 51, v. 21, 24, vilket ord också är helt utskrivet: "Jag gick rätta vägen till visheten och frågade allt ifrån ungdomen efter henne. Jag lydde derefter och undfick henne. Jag satte mig före att göra derefter och vinlägga mig om det goda och jag kom icke på skam derföre."

Det var vanligt förr att begravning av framstående blev begravna i kyrkan, i särskilda gravkor i eller under kyrkan. Detta kom så småningom helt ur bruk. Det dröjde emellertid innan gravstenar på kyrkogården begynte resas. Författaren till den kyrkoberskrivning över korskyrkan som vi har använt oss av talar om att det på hans tid fanns bara två uppstående gravstenar på kyrkogården. Den ena är över en jungfru Maria Rosenlund med denna inskriftion: "Här gjömes Stoffet af framledna Jungfru Maria Rosenlund Född den 27 Mars 1720 i Höjs Prestegård, dog den 27 October 1800 i Kjellstorps Prestegård. – Menniskan av qvinna född, lefver en liten tid full av orolighet." Den andra gravstenen var över prosten Andreas Lindgren och hans hustru Johanna Corneer och på denna gravsten kan läsas:

"Prosten och Kyrkoherden öfver Kjellstorps och Lilla Beddinge Församlingar Herr Magister A. Lindgren, född den 22 Februari 1749 död den 25 September 1826. Tillika med dess Kära hustru Johanna Lindgren, född Corneer den 11 Juni 1749 död den 9 Juli 1818. – Hvila här vid denna Sten till dagarnas slut, då de åter förenade skola uppstå och mottaga den Lön, som deras ädla gerningar i tiden hafva beredt."

Kyrkogården ser ju i våra dagar helt annorlunda ut. En hel del från den gamla korskyrkan har bevarats fram till vår tid, dopfunten, alabasterreliefen, altartavlan med Jesus i Getsemane, kyrkklockorna och kyrkans nattvardssilver för att nämna de viktigaste föremålen. Men mycket har försvunnit i och med att den gamla kyrkan försvann. Genom att citera de gamla gravstenarna och epitafierna samt inskriptionerna på kistorna i gravkoret får vi i alla fall någon föreställning av tidens tankesätt.

Med pelarstoder tolv, står Herrens helga kyrka,
och Jesus Kristus är dess grundval och dess styrka.
Där fogas sten vid sten, där bygges år från år,
Till dess vid tidens slut Guds hus fullkomnat står.

Blott som en flyktig dröm är människans dag i tiden,
Och snarligt lyktad är för varje släkte striden
All jordisk glans förgår, all makt slås ned i grund
Guds kyrka skall bestå till tidens sista stund.

Jordberga

av rektor Rune Hassby

Redan på 1300-talet hade stora, adliga jordagods kommit till här i Norden. En rad särskilda förmåner, främst skattefrihet, gjorde det möjligt för adelsmännen att senare utöka godsens, så att de i många fall kom att omfatta hundratals gårdar. Flera av de gamla byarna förvandlades helt enkelt till herrgårdar med underlydande gårdar och torp. Med rikedomen följde snart en längtan att få bo lika storslaget som t.ex. herremännen i Tyskland, och särskilt under 1600-talet började slott bli vanliga, inte minst i det bördiga Skåne.

Adelsmännen på slotten var mäktiga herrar, som i hög grad dominerade över bygden intill, men för alltid skulle inte deras makt bestå. Adels rättigheter minskades så småningom, och under 1800-talet försvann de helt, även om godsens finns kvar som stora jordbruksegendomar. Slotten har väl tappat det mesta av sin forna glans i jämförelse med vår egen tids större byggnader, men ännu är de imponerande och ger oss en påminnelse om gamla tider och om den makt och rikedom, som en gång samlades innanför deras murar.

Jordberga har mycket gamla anor, och vi kan följa dem ända tillbaka till 1300-talet. Namnet skrevs då *Jortbierghae maclae*, dvs. Stora Jordberga. Den tidigaste innehavaren vi känner till var Andreas Gagge. Han hade tydligen dåliga affärer och penningbetymer, för 1355 fick han pantsätta hela godset. Under de två följande århundradena finner man namnen Johannes Most, Henrik Hollunger och Jacob Geed bland ägarna.

På 1600-talet kom godset att tillhöra medlemmar av den mäktiga Krabbe-släkten. Mest känd av dessa blev Iver Krabbe, som var ägare det olyckliga året 1644, då svenska trupper under Gustav

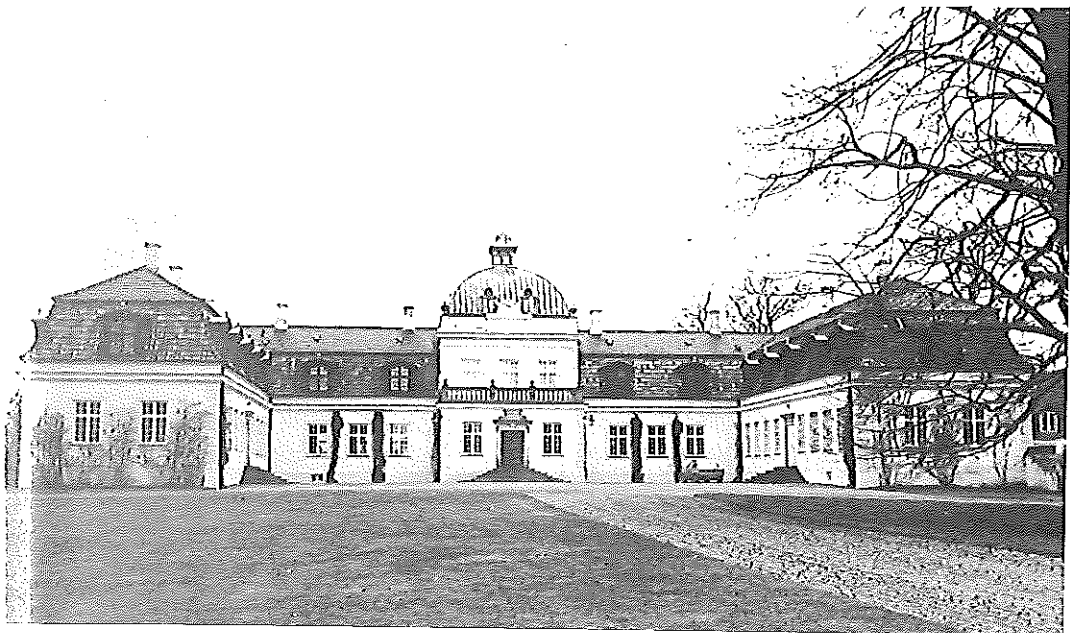
Horns befäl plundrade och brände ner både herrgården och byarna intill.

Några år senare byggde Iver Krabbe upp Jordberga igen, varvid boningshuset säkerligen fick ett mera slottsliknande utseende än tidigare. När allt stod färdigt, lär Iver Krabbe ha sagt att "dessa murar skall väl trotsa de svenska hundarnas förödelse." Yttrandet är inte otroligt, för han var känd som svenskhatare. Antagligen syftade han inte på slottsbyggnaden utan närmast på det väldiga stallet, som uppförts i två våningar och försetts med extra tjocka stenväggar. Själva slottet var endast en våning högt och bestod av tre längor, som tillsammans med en mur på fjärde sidan omslöt en fyrkantig gårdsplan. Slottet såg ganska obetydligt ut, så därför var det inte underligt, att Linné vid sitt besök 1749 gjorde en anteckning om stallet men inte nämnde själva slottet.

Iver Krabbe var en av dem, som starkast medverkade till att danskarna 1657 anföll det just då av flera länder hårt ansatta Sverige. Han var vid denna tid generalmajor och länsherre i Bohuslän och förde befäl över de trupper, som trängde in i Väster-

Jordberga slott

Foto: Jaan Reinbach, Äspö

götland från Norge. Kriget avslutades med freden i Roskilde 1658, då bland annat Skåne blev svenskt. För Iver Krabbe blev fredsbestämmelserna en svår besvikelse. Hans maktställning berodde på ett mycket stort godsinnehav, varav Jordberga egentligen var en mindre del. Han innehade samtidigt Krageholm, Baldringe, Högestad och Fulltofta i Skåne samt Gunderlövsholm och Vemmetofte på Själland. Några större ekonomiska förluster innebar Skånes avträdande knappast för Iver Krabbe. Godsen ägde han fortfarande, men de gav honom inte på samma sätt makt i Danmark. Efter enväldets införande i Danmark 1660 övervägde han t.o.m. att gå i svensk tjänst, men han förblev sitt land trogen och utnämndes 1661 till ståthållare i Norge.

Bland de senare ägarna var Christian Bille, Johan Silnecker, A.F. Kurck och landshövding von Nolcken.

C.A. von Nolcken, landshövdingens son, tillträdde godset 1834, och han kom att lägga ner mer arbete på gårdens skötsel än de flesta av sina föregångare. Nästan genast började han bygga om den gamla Krabbeska borgen till en mera behaglig bostad. Södra flygeln togs bort, och en ny byggdes till på huvudbyggnadens västra sida, så att gårdsplanen kom att öppna sig åt söder. Omändringen blev till en början ej i godsägarens smak, varför den kände arkitekten C.G. Brunius anlätades. Både Brunius och von Nolcken svärmade för det gamla "götiska", och förändringarna kom att bli en blandning av romansk och gotisk stil. von Nolcken uppskattade särskilt tornet – även när kostnaderna bekymrade honom – vilket t.ex. framgår av följande rader i ett brev till Brunius: "Den hederlige glasmästaren blir mig en dyr piece. Om tornet i sekler ej kan förvandlas till ruin, fruktar jag att cassan gör det desto fortare."

Nya stallbyggnader uppfördes och andra förändrades i stil med slottet och försågs med pampiga tegelornament. Detta skedde även med Krabbes väldiga ladugård, som samtidigt ändrades

till loge. I samband med ombyggnaden av slottet anlades också den stora parken och dammen.

Byarna under Jordberga hade enskiftats under landshövding von Nolckens tid, och därmed var grunden lagd till den modernare jordbruksdrift, som C.A. von Nolcken började genomföra. Bland annat avskaffade han hoveriet och gjorde hoveribönderna till arrendatorer med femåriga kontrakt. Arrendet betalades med säd, och sammanlagt erhöll godsägaren årligen över 2.000 tunnor. Utom jorden för eget bruk hörde då 40 gårdar samt 47 större och 15 mindre torp till godset.

Även på andra områden var C.A. von Nolcken en verksam man. Husen till Källstorps båda fasta skolor skänktes av honom. På skolhuset vid kyrkan satte han dessutom sin personliga prägel genom att bygga om det i samma stil som godsets egna byggnader. Han var initiativtagare till Vemmenhögs härads sparbank och spelade en viktig roll vid byggandet av Källstorps nya kyrka.

Efter dottern Clara von Nolckens giftermål med Carl Gustaf Stjernswärd på Vittskövle övergick godset till denne och äges fortfarande av hans släkt. C.A. Stjernswärd skötte dock inte jordbruket själv utan delade upp det på tre arrendegårdar. Arrendator på huvudgården blev Jan Kockum.

Än en gång skulle slottet byggas om. Under åren 1906–1908 lät Clara Stjernswärd utföra en genomgripande modernisering. Dansken Gläsel anlätades som arkitekt, och han synes närmast ha haft det kungliga danska sommarresidenset Fredensborg som förebild. Slottets utseende ändrades helt, även om murarna förblev de samma. Inte minst von Nolckens stolta torn fick underkasta sig kraftiga förändringar. Resultatet av det hela blev den vackra, ljusa byggnad i dansk barockstil, som ännu finns kvar.

Slottets nuvarande ägare är Clara von Arnold, och huvudgården är utarrenderad till ett bolag med namnet AB Jordberga gård.

De största förändringarna på såväl Jordberga gods som på slätten i övrigt har kommit under de senaste 150 åren, och det gäller inte bara byggnader och jordbruksmetoder. Människornas villkor har förändrats i minst lika hög grad. Några anteckningar från arkivet på Jordberga får belysa detta.

C.A. von Nolcken skrev noga upp vad han lovat eller förbjudit godsets folk. Hans åtgärder vittnar om stor omtänksamhet, men också om en makt och myndighet, som sträckte sig ända in i de anställdas familjeliv:

"26/11 1844 Måns Krats tilltalades för att han så länge haft en äldre dotter med dess barn hemma hos sig och tillsades att hon skulle flytta.

28/4 1845 Fiskaren Nils Nilsson vid L. Beddinge Läge anhöll om hjälp att reparera och ombygga huset, vilket bifölls och lovade han därför leverera fisk.

30/5 1845. Pehr Olsson i St. Beddinge anhöll att få låna 12 Rdlr till hösten, vilket bifölls.

Sept. 1845. Blinde Nils son anhöll om att få taga en piga från nr 1 i Lilla Jordberga att förestå, hans och hans faders hushållning och att sedan framdeles gifta sig med henne, vilket avslogs, emedan han var för svag och usel att kunna föda någon familj, och tillråddes han i stället att skaffa någon äldre människa som förestod huset utan tanke på giftermål.

Nov. 1845. Skomakaren Pehr Håkansson tilltalades för det han icke på budning infunnit sig å trädgårdsverken."

Clara Stjernswärd, född von Nolcken, har berättat följande om livet på godset under sin ungdomstid:

"Här odlades lin, och linet skäktades i magasinporten, som kallades brytstugan. Pigorna sutto i lilla matsalen och spunno linet och vävde. Innanför bodde mamsell Christine, husmamsellen, och hon hade i sin dörr en liten glasruta med gardin för, genom vilken hon tittade efter att pigorna arbetade ordentligt. Lin

lämnades till torpargummorna på Hafgård, som vävde duktyg. Mamma ritade själv mönstren till damasten.

Talgljus stöptes alltid hemma, de gjordes i tre olika storlekar. Mamsellen skulle alltid ha av de tjockaste ljusen.

Pigorna skulle hållas med en grå verkensklänning och en svart nattvardsklänning som även blev deras brudklänning. De skulle ha visst läder till skor om året och vissa skålpund ullgarn till strumpor samt vissa alnar till blågarnsväv till särkar om året. Brödet vägdes upp per vecka åt pigorna av mamsellen.

Allt statfolk bjöds på höstgille i magasinet.

Väktare med kopparlur gick runt gården hela natten.

Ett gångbud från smedjan in till Malmö kostade 2 rdr specie. Budet startade då kl 1/2 6 på morgonen och kom tillbaka sent på kvällen, oftast med massor av paket, för han hade då handlat till hela trakten. Gamle skräddaren Kristoffer brukade gå."

Petter Magnusson kom till Jordberga 1879, och han betraktar godset från en av statarbostäderna i Sjumannagården:

"Jag kom hit när Kockum tog emot gården. Då var jag statdräng. Då var här kakelugn i rummet, och maten lagades utanför. Vi eldade med torv, men sedan Kockum kom fick vi inte ta torv, utan då fick Kockum ge oss ved.

Min far var fiskare i Gislöv. Jag var inte mer än 7 år, när jag började tjäna för ett par linneböjsor hos en bonde. Vaktade gäss, får och svin. Sen var jag på Stävesjö och tjänade två år som kördräng, jag hade 150 kronor om året.

Tapeter hade man aldrig förr och inte heller gardiner. Men vi hade två "stycken" på väggen: "Josef och Maria" samt en oljetavla. Två familjer bodde förr i Elises sexkantiga hus, och där bodde Per Ols, som var väktare. Han gick vid slottet, och en gick vid lagården. Det blev slut när Kockum fick gården."

Med 1890-talet kom betorna att sätta sin prägel på jordbruket,

och bokhållare Nils som ger några uppgifter om problemet att hysa de många extra arbetarna, som behövdes för betskötsel:

"Två lägenheter var det i bostadshuset bredvid Elises. Det användes till betfolk, och tio personer i vart rum kunde de bo. Det var folk från Blentarp. "Polackhuset" eller "Galizahuset" kallas stathuset nr 29, för där bodde polacker och galizier, som kom hit som betfolk. "Bageriet" kallas nr 30, för där var gemensam bak-
ugn för alla stathusen."

Bilder ur församlingslivet på 1830-talet.

Den 30 november 1830 hade, efter kungörelse i kyrkan, alla vid Jordberga gods anställda, samlats i kyrkan för att mottaga de 100 st biblar, som ägaren till Jordberga och Hafgårds gods på egen bekostnad hade köpt i Stockholm.

Enligt baronen och landshövdingen E. Nolckens önskan skulle varje åbo och torpare erhålla en bibel och skulle denna förvaras som ett ständigt inventarium vid hemmanet och huslägenheten.

Förrättningen började med en psalm, varpå kyrkoherde Magnus Lundberger höll ett tal över Jer. 22:29 "O land, land, land, hör Herrens ord". Sedan kyrkoherden manat folket att bruka bibeln men bön till Gud framträdde efter upprop varje åbo på hemman eller torp under ovannämnda gods. När de 100 biblarna delats ut avslutades högtiden med välsignelsen och slutpsalmen "Dagar komma, dagar flykta, håll dig till Guds ord . . .".

Några år längre fram, närmare bestämt den 10 februari 1839, samlades åboarna i Källstorp till sockenstämma för att behandla en skrivelse, som kommit från baron C.A. von Nolcken, som vid denna tid vistades i Stockholm. Frågan gällde ungdomens dansnöjen och samkväm. Efter det att skrivelsen blivit uppläst enades sockenmännen

- 1) att intet kortspel eller annan sorts spel fick äga rum bland drängarna eller ungdomen vid något danstillfälle. Om husbonden lämnar dem kort eller de själva skaffar dem och spelar med dem han skall böta, husbonden 3 Rs 16 s banco och var och en av ungdomarna lika mycket,
  - 2) att inte mer än en kanna brännvin fick förtäras vid byalagets samkväm. Bötesbeloppet var det samma som i första punkten,
  - 3) att alla skulle ha lämnat samkvämet innan kl 11 på aftonen.
- Den eller de som stannade kvar över den utsatta tiden, blev

skyldig till det i kungörelsen av den 12 oktober 1812 bestämda bötesbeloppet på 3 Rs 16 s banco och det gällde också den hos vilket samkvämet ägde rum,

- 4) att den så kallade ingången skulle upphöra, det vedertagna bruket, att drängar och ynglingar, som flyttade från en socken till en annan eller från den ena byn i socknen till en annan skulle vid sin ankomst traktera alla drängarna i byn. Den husbonde som upplåt sina rum fick böta 3 Rs 16 s och drängarna fick plikta vardera med 5 Rs banco,
- 5) att drängarna inte kunde ha samkväm eller dans utan att först ha fått tillstånd vid gården. Den som gjorde sig skyldig till detta fick böta det vanliga bötesbeloppet 3 Rs 16 s banco. Av böterna fick angivaren hälften och fattigkassan hälften.

Vid ett senare tillfälle lovade åboarna att de av deras drängar, som inte frivilligt avsåde sig bruket av brännvin, inte vid något tillfälle skulle få mer än två supar om dagen och det skulle gälla även under hösttiden, då det vanligen bjöds fyra supar.

Sockenmännens och von Nolckens strävan var att minska på supandet. Vi som lever 150 år efter menar, att de ovannämnda bestämmelserna var att hålla folket nere i kadaverlydnad och tvångströja, men vi får inte glömma att svenska folket på 1850-talet höll på att supa sig ihjäl.

Baron C.A. von Nolckens stora intresse för folkundervisningen är väldokumenterad såsom framgår bl.a. av det brev, som på annan plats är återgivet in extenso.

Långt innan lagen om allmän folkskola tillkommit understödde han de ambulatoriska skolorna men eftersom hans mål var att få fasta och beständiga skolor inköpte han på egen bekostnad en i Källstorps by belägen vacker byggnad till skolhus och därjämte upplåt han ett hus i St. Jordberga för samma ändamål. Vid en allmän sockenstämma i Källstorp den 5 maj 1839 kom man över-

ens om blivande skollärares avlöning och underhåll och bestämdes därvid följande.

- 1) Varje år skulle sockenmännen till vardera skolan leverera 8 tunnor spannmål, hälften råg och hälften korn och skulle kostnaden härför fördelas proportionellt på större och mindre hemmanstal. Skolans föreståndare meddelar till vilken skola varje åbo skall erlægga den anslagna säden.
- 2) Alla åbor och torpare, vilkas barn blir undervisade, får betala vardera 2 s. banco i månaden. Husmän, som inte äger någon jord är befriade från all utgift för sina barns undervisning.
- 3) Till vardera skolan låter baron von Nolcken årligen på sina ägor taga upp 20 lass torv och något däröver, om så skulle behövas. Transporten har sockenmännen att ansvara för.
- 4) Skolmästaren äger att bruka den jord, som är anslagen till vardera skolan.
- 5) Till skolhusens underhåll med tak och väggar m.m. skall sockenmännen årligen skaffa materialier och skall skolmästare verkställa arbetet.

Då det inte ansågs troligt att med den här fastställda lönen kunna få skickliga skolmästare åtog sig von Nolcken att årligen till Jordberga skola betala 66 Rs 32 s banco. Sockenstämman beslöt att göra en anhållan hos Kungl. Maj:t om tillstånd att av Källstorps kyrkas medel årligen få använda ett lika stort belopp såsom bidrag till blivande lärare vid Källstorps skola.

Det var de första ansatserna till ett mer ordnat skolväsen och när man läser sockenstämmornas och kyrkostämmornas protokoll hundra år fram i tiden så är det mer skolfrågorna än de kyrkliga frågorna, som dominerade. Kanske kyrkan tappade bort själavården under de hundra åren, då prästerna var mer skolledare än Guds ords förkunnare. Många som med rätta är stolta över skolan i dag talar med förakt om skolan under 1800-talet och första halvseklet av 1900-talet. Det talas aldrig väl om gångna

tiders skola. Men var skulle vi stått utan mångas envetna strävan mot en bättre undervisning för barnen? Mångas arbete för skolan av i går är bortglömt. Vi är dock mången tack skyldiga och därför bör vi minnas en sådan som C.A. von Nolcken och hans nitälskan för skolan.

Ett brev om skolan från C.A. von Nolcken

Under ordförandeskap av prosten Chr. Tegnér hölls allmän sockenstämma i Källstorps kyrka söndagen den 6 november 1842 för att välja skolstyrelse för socknen och inlämnades då ett brev från baron C.A. von Nolcken, vilken skrivelse hade följande lydelse:

"I följd af Kongl. Majts Nådiga Förordning om folkundervisningen i Riket är i dag sockenstämma utlyst till wal af ledamöter i den blifwande skolstyrelsen inom Kjellstorps socken. Då jag är hindrad att sjelv vid detta tillfälle wara närwarande får jag härmed skriftligen utnämna de personer som jag hafwer skäl att föreslå till bildandet af ofwannämnda styrelse och som det wore min önskan blefwe dertill antagne neml. åbon Jöns Mattsson i Toarp och arrendatorerna Pehr Larsson i Kjellstorp, Ola Trulsson i Stora Jordberga och Ola Jönsson uti Lilla Jordberga. Det är ett viktigt förtroende som uppdragas åt desse män och jag är öfvertygad att jag icke vidare behöfwer uppman dem till att genom allwar och nit visa sig det wärdiga.

Wården om ungdomens uppfostran är en helig sak för samhället och derpå beror landets framtid. Wi lefwa i en tid då vi sjelva dagligen tillräckligen se de tunga och bedröfliga följderna af en i allmänhet hittills försummad uppfostran af det unga släktet. Icke skulle korrektionsinrättningarne wara så öfwerfyllda med brottslingar och wägarna med eländiga och beswärliga tiggare eller brännvinnsupandet nått en sådan för samhället wådlig höjd om en wårdad uppfostran i långliga tider hade allmänt warit rådande. Wi inse nu i allmänhet swårigheten af dessa den närwarande tidens lyten och klage allmänt bittert deröfwer, men det hjälper icke stort att derpå arbeta. Det wanwårdade och vilda trädet bär sina onda frukter då det hunnit sin utveckling; vilja wi förädla det skola vi

göra det medan stammen är späd, då låter det böja och förändra sig. Wändom därför våra blickar mot landets ungdom och låt genom vår trogna omsorg och vårt allwarliga sträfwande det kommande släktet blifwa så mycket bättre än det närwarande. Då hafwa vi tjenat fäderneslandet som trogne Svenske Män och kunna med lugn hvila i den jord som genom oss kommer att brukas af ett upplystare och ädlare folk!

Genomträngd af denna känsla för fosterlandets framtid har jag redan för twenne år sedan inom socknen låtit inrätta twenne skolor af hvilka den ena till större delen ensam bekostas af mig. Min wälmenande afsigt har dock endast till en del blifwit krönt med framgång. Skolorna har warit besökta af ett icke ringa antal barn och vid de årliga examina har det visat sig att mängden af desse warit ganske snälle, men skolgången har i allmänhet warit alltför wårdslös och afbruten och man har tydligen kunnat märka att felet warit hos föräldrarna och icke hos barnen.

Som Kongl. Maj. Nådiga Förordning om folkunderwisningen gifwer skolstyrelsen makt till all möjlig stränghet i detta hänseende hoppas jag att skolstyrelsen med allwar kommer att waka häröfwer. I full förtröstan härpå vill jag innan jag slutar mitt anförande wända mig med några ord i denna anledning till föräldrarna inom församlingen.

Med verklig bedröfwelse har jag erfarit att här finnas inom denna socken föräldrar som med största likgiltighet behandla sina barns uppfostran och som söka att twinga och locka dem ifrån skolan. I kortsynte och inskränkte I weten icke hwad I gören! I arbeten ju dagligen på att samla ihop några besparade medel till dessa edra kära föremål, hwarföre försummen I då den viktigaste gåfwan I kunnen lemna dem: en god uppfostran. Hafwen I ett hus I ären rädde om så brandförsäkren I det, hafwen I något dyrbart gods på golfwet så assecureren I det. För det käraste I egen på jorden, edra barn, finnes intet annat medel att på förhand rädda

dem undan lifvets stormar än att utbilda deras förstånd och hjerta genom en god uppfostran.

Ansen icke skolundervisningen onödwändig emedan I icke sjelfwe måhända begagnat den. Kanhända att I derigenom uträttat så mycket mindre här i werlden, ty jag tror wäl icke att här finnes någon ibland eder som icke med mera undervisning uti ungdomen kunnat blifwa än skickligare och bättre i sin mansålder. Tron icke att I ären nog lycklige att genom edert eget exempel och edra förmaningar kunna ständigt hålla edra barn på den goda vägen. I många deras kommande lefnads skiften förstår icke detta; dertill fordras ofta grundligare insigten och mera stadgade lärosatsen än I förmån bibringa dem. Då kommer skolan till eder hjälp. Försmån och förkasten icke denna wårdare af edra barns framtid, den lättar edra föräldra omsorger och ökar eder föräldraglädje. Måtte derföre Skolorna i Kjellstorps socken af alla omfattas med värme och de skola sprida ljus och wälsignelse omkring sig!

Jordberga den 2 November 1842

C.A.v. Nolcken''

De av von Nolcken föreslagna ledamöterna till skolstyrelse blev av sockenstämman utsedda. Vidare blev det enhälligt beslut av församlingen att erbjuda C.A. v Nolcken en plats i den nu bildade Skolstyrelsen och detta för hans verksamma nit för skolundervisningens befrämjande.

Den nya kyrkan

Den gamla korskyrkan blev allt skröpligare och företedde allt större brister under det första halvsekle av 1800-talet. För att komma till rätta med problemen hölls en sockenstämma i Källstorps kyrka söndagen den 19 mars 1854. Därvid föredrogs ett syneprotokoll, som hade upprättats i samband med en besiktning, som hade företagits av kyrkans sysslomän tillsammans med en byggmästare Ahlström från Vemmenhög. Enligt detta förelåg stora brister både på kyrkan och ringmurarna.

Vid sockenstämman föreslog baron C.A. von Nolcken att man inte skulle besluta hur långt reparationerna på kyrkan skulle sträcka sig utan bordlägga ärendet tills en noggrannare undersökning verkställts av en i kyrkobyggnadsfrågor sakkunnig person. Denne skulle avge förslag om möjligheten av att kyrkomurarna kunde få en högre resning men med bibehållande av samma bredd. På så sätt skulle kyrkan få den stil och prydnad, som ett Herrens tempel behöver. Den sakkunnige borde också göra en jämförelse mellan kostnaderna för de nödvändiga reparationerna och kostnaderna för ett helt nytt kyrkobygge.

Vid denna sockenstämma marsdagen 1854 väcktes för första gången tanken på en ny kyrka och den som drev denna fråga nu och till dess verkställighet var C.A. von Nolcken, vars förtjänst eller skuld det var att församlingen fick en ny kyrka. Som vi ser på frågan nu över hundra år efter hade det varit lyckligast om man gjort reparationerna och bevarat den gamla korskyrkan fram till våra dagar. Det låg i tiden att bygga nya och större kyrkor. Som exempel kan nämnas övriga kyrkor i pastoratet såsom Östra Klagstorp, byggd 1868, Lilla Beddinge 1882, Södra Åby 1870, Östra Torp 1879, Lilla Isie 1858 och Tullstorp 1848. Endast i S:ta Maria kyrka i Hemmesdynge och Äspö kyrka finns mycket av de medeltida helgedomarna kvar.

På von Nolckens förslag beslöt sockenstämman att om mel-lanskillnaden inte blev alltför stor mellan reparationerna och en nybyggd skulle en ny kyrka uppföras och skulle kyrkokassans tillgångar för detta ändamål tagas i anspråk. Däremot skulle församlingen svara för utförande av äckor och dagsverken. Vidare föreslog von Nolcken att de medel, som i fortsättningen inflöt till kyrkan skulle inte utlånas, vilket var brukligt, utan sättas in på sparbank, där det visserligen blev mindre ränta men kunde tagas i anspråk när som helst. Alla von Nolckens förslag gillades och godkändes av sockenstämman. Protokollet undertecknades av Chr. Tegnér, C.A. v Nolcken, Jöns Mattsson, Jeppa Hansson, Anders Rasmusson och Per Hansson. Det upplästes från predikstolen i kyrkan söndagen den 26 mars 1854.

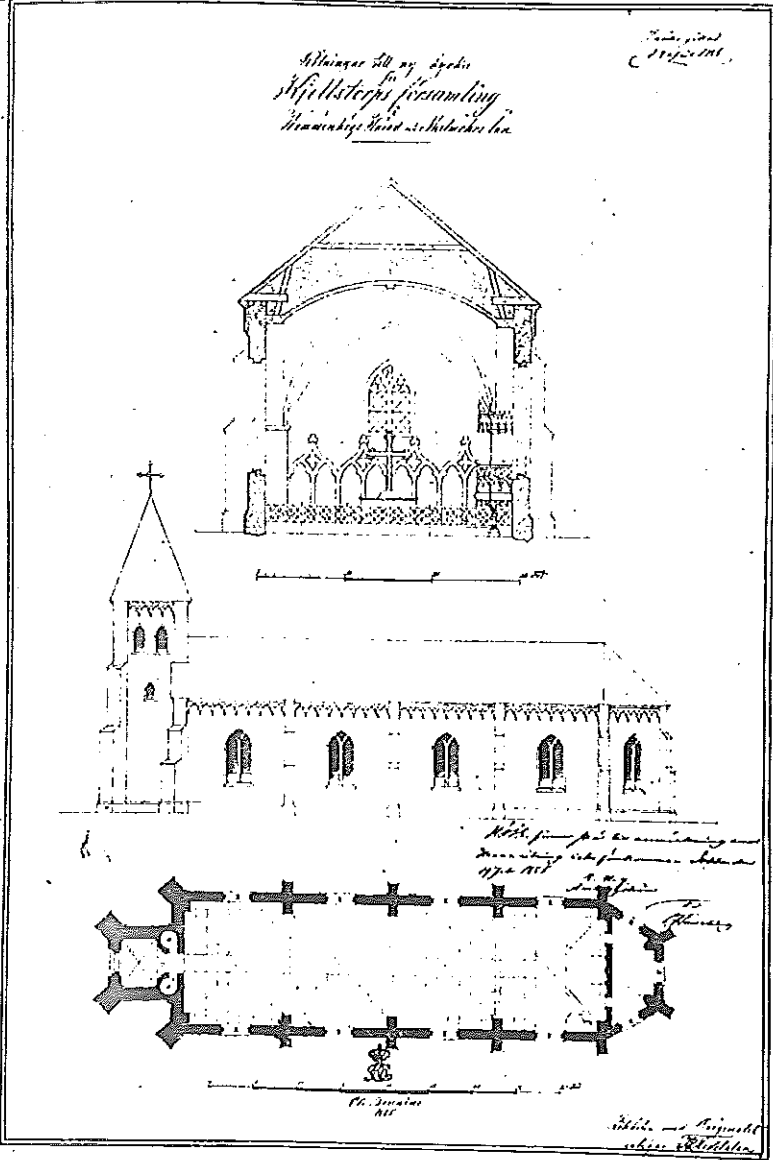
Det gick nästan ett år innan frågan åter togs upp och det skedde vid en sockenstämma i kyrkan den 18 februari. Församlingen skulle yttra sig över en uppgjord ritning till en genomgripande reparation av kyrkan och kostnadsförslag. Vid stämman inlämnade baron von Nolcken en skrivelse av följande lydelse: "Med särdeles nöje har jag sett den wackra ritning till ombyggnad af Kjellstorps kyrka som Professor Brunius uppgjort, men som det redan är för sent att få denna utförda ritningen fastställd, ny materialer samlade så tidigt att ombyggnaden kan bli färdigt till hösten och kyrkan åter begagnas till nästa vinter, så får jag såsom egare af Jordberga, för min del förklara att det är best hela företaget uppskjutes till nästa år. Som kostnaden blir ganska dryg är det skäl att under tiden vidtala arkitekten huruvida man icke möjligen för något bättre pris kunde vinna samma fördelar eller ock för samma pris ett större, ty det förekommer mig att för 25.000 Riksdaler Riksgäld borde vi kunna erhålla icke blott ett betydligt förskönadt utan ock ett betydligen förstorat tempel. Jordberga den 18 Febr. 1855. C.A. v. Nolcken."

Det som är intressant i detta sockenprotokoll och von Nolc-

kens skrivelse är att här nämnes för första gången den kände, med kyrkor väl förtrogne arkitekten C.G. Brunius. Denne vistades vid denna tid på Jordberga, där han bistod von Nolcken vid de betydande ombyggnader, som då ägde rum på Jordberga.

Vi vill redan nu fastslå, vilket kommer att framgå av fortsättningen, att det är *C.G. Brunius* och ej Helgo Zettervall som har gjort upp ritning till ny kyrka. Denna uppgjordes år 1855 och blev "i nåder gillad den 8 april 1856". Den i flera handböcker och uppslagsverk förekommande uppgiften att det är domkyrkoarkitekten Helgo Zettervall, som svarat för ritningen av Källstorps nuvarande kyrka är alltså felaktig. Misstaget har berott på likheten med Lunds Allhelgonakyrka, som däremot är ritad av nämnde Zettervall. Båda kyrkorna är ju byggda av rött tegel. Det till Källstorps kyrka år 1896 tillbyggda tornet har stor likhet med Allhelgonakyrkans torn och denna likhet gäller också de från tornet utskjutande drakhuvudena. Men Zettervall har inte ritat det 1896 byggda tornet. Enligt riksantikvarieämbetet finns det överhuvudtaget inte någon ritning av Helgo Zettervall i vad det gäller Källstorps kyrka, vilket ej hindrar att arkitekt Salomon Sörensen, som ritade ombyggnaden och tornet 1895 kan ha inspirerats och varit lärjunge till Zettervall. Därom kommer att behandlas längre fram.

Det verkliga avgörandet kom den 30 december 1855. Sockenstämman hade i laga ordning blivit påylst för att församlingsborna skulle ha tillfälle att taga ställning till den av "Kommendören och Professorn" C.G. Brunius uppgjorda ritningen och kostnadsförslaget. Baron von Nolcken var bortrest men lät sig representeras av inspektor Joh. Petersson, som hade fullmakt med sig och en skrivelse från von Nolcken. I skrivelsen framhöll von Nolcken att länge varit känt att den nuvarande kyrkan var ganska bristfällig och mycket otillräcklig. Sockenstämman hade ju redan 19 mars 1854 beslutat antingen en genomgripande reparation av kyrkan

Brunius ritning 1855 till den nya kyrkan

eller också en ombyggnad. Med anledning härav hade professor Brunius gjort upp en ritning till kyrkans omändring och uppförande av ett nytt torn. Därtill hade han utarbetat ett kostnadsförslag, enligt vilket kostnaden skulle löpa sig till omkring 25.000 Riksdaler Banco. Nu hade emellertid församlingen vid sockenstämman den 18 februari beslutat att låta hela förslaget vila till sig, eftersom man ville överväga om det inte borde vara bättre att anslå ytterligare några tusen riksdaler och därigenom kunna bekosta en alldeles ny kyrka, som kunde bli både prydligare och ändamålsenligare än en renoverad gammal kyrka. När professor Brunius fått vetskap om församlingens beslut hade han arbetat ut en ritning till *en alldeles ny kyrka*.

Det var denna ritning och det beräknade kostnadsförslaget på 30.000 riksdaler banco, som sockenstämman nu skulle ta ställning till.

För att minska kostnaderna för församlingen hade Brunius tillmötesgått församlingens uttalade önskan att hellre få en enskeppig långkyrka än en kyrka i korsform. Brunius föreslog att kyrkan byggdes i gotisk stil, spetbågsstil, med rött tegel, som skulle få en blandad utformning d.v.s hel sten och halv sten om vartannat. Detta ansågs vackrare än det lika påslag, som utmärkte den romanska stilen, rundbågsstilen.

Den av professor Brunius uppgjorda ritningen till en enskeppig långkyrka vann församlingens varma bifall. Enligt hans kostnadsförslag skulle kyrkan kosta 20.570 riksdaler, varifrån dock skulle avgå värdet på materialerna från den gamla kyrkan. Vid denna sockenstämma den 30 december 1855, då det slutgiltiga beslutet om en ny kyrka fattades, beslöt man också vad von Nolcken i sitt skriftliga meddelande hade anfört, nämligen att när det gällde att bygga kyrkan skulle detta inte ske på entreprenad. Baron von Nolcken menade att ett så stort och prydligt tempel inte var lätt att uppföra och han ansåg därför det var lämpligast att

anlita en av professor Brunius rekommenderad byggmästare som kunde utföra sådana byggen och var villig att åtaga sig det.

Kyrkans inkomster, som vid sista räkningen, uppgått till 20.106 riksdaler skulle med ett senare beräknat tillskott på 1.200 riksdaler motivera kyrkans byggande. Detta blev ju också sockenstämman beslut. Protokollet undertecknades av Chr. Tegnér, C.A. v Nolcken, Jeppa Olsson, Per Svensson, Jeppa Hansson och Jöns Pehrsson och blev uppläst från predikstolen i kyrkan nyårsdagen 1856.

Den vid sockenstämman företedda ritningen blev, som redan meddelats ovan, godkänd den 8 april 1856. Hela sommaren och hösten gick utan några andra åtgärder utom ett beslut på oktoberstämman att "Herr Professoren och Commendören Brunius i Lund" skulle erhålla ettusen riksdaler för sitt arbete och för ledningen av beslutade nya kyrkbygget. C.A. von Nolcken, som var närvarande vid stämman tillstyrkte beloppet, och församlingen beslöt på hans förslag att beloppet skulle utgå av behållningen från den gamla kyrkans försäljning. Det är det sista protokollet som C.A. von Nolcken undertecknat. Han avled följande år 1857. Han fick aldrig se det nya templet. Det skulle dröja ytterligare tre år innan den nya sockenkyrkan stod färdig.

Annandag Jul 1857 hölls sockenstämma med Källstorps församling i anledning av en skrivelse som C.G. Brunius hade sänt till prosten Chr. Tegnér. Enligt skrivelsen hade Brunius anmodat byggmästare C.F. Ljungberg att åtaga sig byggandet av Källstorps nya kyrka och denne hade lovat att göra detta för en kostnads-summa från 20.570 riksdaler banco till 24.000 riksdaler samma mynt. Sockenstämman hade nu att fatta beslut angående anbudet. Sedan Brunius skrivelse framlagts och fullmakt för inspektor Joh. Petersson, utställd av grevinnan Dor. von Nolcken som ägare till Jordberga godkänts, beslöt församlingen enhälligt att med tillstyrkan av herr Petersson och arkitekten Brunius, antaga ifrå-

gavarande anbud. Båda ansåg att byggmästare Ljungberg var synnerligen skickad för denna grannliga uppgift, att den lämnade kostnadsberäkningen var rimlig och att anbudet därför borde antagas. I samband med kontraktet bestämdes att byggmästare Ljungberg skulle låta lägga skiffertak i stället för tegel för samma kostnad och att, sedan arbetet avslutats, låta iordningställa kyrkogården.

Det talas i protokollet om den förhöjda kostnadssumman. Fastän det inte säges ut helt, så framgår det att byggmästaren för byggandet av Källstorps nya kyrka erhöll 24.000 riksdaler banko. Från denna summa skulle dragas den summa som kunde erhållas vid försäljningen av den gamla kyrkan. Detta skall vi kontrollera när arbetet blivit verkställt och utbetalningarna sker.

Landshövdingen och biskopsämbetet hade genom resolution den 17 november 1856 givit tillstånd att utan entreprenadauktion överlämna arbetets utförande till någon skicklig byggmästare och att arbetet skulle utföras under professor Brunius ledning. Samma var förhållandet när Brunius restaurerade Östra Klagstorps gamla kyrka. I vanliga fall hölls entreprenadauktion, då byggmästarna eller murmästarna, som det då hette, hade att komma in med sina förslag och sedan församlingen, efter att ha acorderat med den som lagt in det lägsta anbudet, bekräftade med klubbslag att församlingen fattat sitt beslut.

En byggnadskommitté tillsattes på sockenstämma den 17 oktober 1858 som fick det fina namnet "Kjellstorps Kyrkobyggnads Direction" och i denna valdes församlingens pastor, prosten Christoffer Tegnér till ordförande och som ledamöter baron Erik von Nolcken såsom ägare av nr 3 Källstorp, till dennes suppleant inspektoren J. Pettersson på Jordberga samt församlingens kantor S.M. Tullberg och kyrkans båda värdar åboarna Jöns och Ola Mattsson i Toarp. Vid samma stämma påpekade flera församlingsmedlemmar att gången i den gamla korskyrkan endast var

två alnar och att det var trångt vid in- och utgång och i synnerhet vid jordfästningar. Församlingsborna ville fästa uppmärksamheten på denna sak med tanke på den nya kyrkan. Stämman beslöt också enhälligt att gången skulle vara två och en halv aln.

Man kan utläsa av sockenstämmoprotokoll att den gamla korskyrkan revs troligen på hösten 1858. Vid jultiden hade man kommit fram till att ta upp själva grunden, vilket en murare Strandqvist lovat att göra för en ersättning av ett hundra riksdaler. Till detta arbete erbjöd sig fru grevinnan v. Nolcken att betala femtio riksdaler och de återstående beloppet åtog sig församlingens åboar att tillskjuta. Tegnér lovade att lägga lika mycket som varje åbo. Den upptagna stenen skulle försälgas vid auktion och inkomsterna delades mellan åboarna, medan grevinnan och pastorn avstod från sin andel. Det är en god situationsbild!

En annan sådan är när församlingen på en sockenstämma i mars 1859 enhälligt beslöt att bänken närmast intill predikstolen, såväl mans- som fruntimmerssidan, skall vara reserverade för herrskapet på Jordberga och skall dessa vara bredare än kyrkans övriga kyrkbänkar eller som det kallades förr "stolar".

Den ovannämnda Kyrkobyggnads Directionen hade sammanträde den 7 juli 1859 och närvarande vid detta sammanträde var baron E. v. Nolcken, kantor S.M Tullberg, kyrkovärdarna Jöns Mattsson och Ola Mattsson och ordföranden, prosten Christoffer Tegnér. Vid detta sammanträde behandlades som första fråga uppsättande av rännor längs kyrkan. Kostnaden för dessa hade inte medtagits i det av byggmästare Ljungberg inlämnade kostnadsförslaget. Såväl byggmästare Ljungberg som professor Brunius vitsordade nödvändigheten av denna åtgärd och förordade uppläggning av rännor runt hela kyrkan. Byggnadsdirektionen hade underhandlat med en bleckslagare Ahlgren från Lund, som lovat utföra arbetet till en kostnad av 325 riksdaler. Denna kostnad skulle utbetalas av kyrkokassa. Den andra frågan som byggnads-

direktionen tog upp till behandling var att de gamla kyrkogårdsportarna, som var av trä, var nu så förfallna att de borde ersättas med nya av järn. Vid direktionens sammanträde förevisades ritningar, som hade gjorts upp av smedmästare Dreyer i Lund. Ritningen vann de närvarandes bifall och beslöts att portarna och luckan skulle beställas i enlighet därmed och för en kostnad av 375 riksdaler, vilken kostnad även kyrkokassan skulle betala.

Byggnadsdirektionens protokoll upplästes vid sockenstämma i Källstorp den 17 juli och stämman godkände de av kommittén föreslagna åtgärderna beträffande rännor och kyrkogårdsgrindar.

Det var det första och sista protokollet som Byggnads Direktionen avfattade och som föredrogs sockenstämman. Det blev sockenstämmorna i stället som beslöt angående åtgärder, som blev en följd av att kyrkan nu var avsynad och invigningsfärdig.

Vid sockenstämman den 13 maj 1860 hade församlingen att taga ställning till frågan om kyrkogårdsmurarna. Alla kyrkogårdsmurarna hade brister. Det gällde både takpannor, murtegel och rappning på insidan av murarna. Prosten Tegnér upplyste att den nu avsynade och färdigställda kyrkan hade så svårt tagit på kyrkokassans tillgångar att det ansågs omöjligt att både köpa material till detta arbete och betala arbetskostnaden. Grevinnan v. Nolcken lovade då att släppa till och framforsla allt tegel och grus, som behövdes. Byggmästare Ljungberg upplyste att efter slutförandet av kyrkobygget hade han en del innersten och en del kalk till övers. Han lovade att ställa all tegel och all kalk, som behövdes, kostnadsfritt till församlingens förfogande. Han erbjöd sig att rappa hela kyrkogårdsmuren invändigt och att reparera hela kyrkogårdsmuren med takpannor och att byta ut de stenar, som var söndriga och låg lösa. När byggmästaren förklarat sig villig att utföra hela arbetet för en kostnad av 50 riksdaler, så accepterades detta av församlingen, som tackade för gåvan av taktegel och

grus, liksom för byggmästare Ljungbergs erbjudande, som innebar att han ej tog betalt för materialierna utan endast ersättning för det utförda arbetet.

Källstorps nya kyrka blev troligen invigd någon söndag i maj månad 1860. Hur det gick till eller vilka som var med finns det inte någon upplysning om.

Däremot talar ett protokoll från en sockenstämma den 10 juni om att redan innan kyrkan var invigd hade man tvivel på att predikan skulle kunna höras med den placering som predikstolen fått. Den hade nämligen blivit placerad allra överst i koret intill altaret. Se Brunius ritning! Dessa tvivel besannades redan vid de första gudstjänsterna. På åtskilliga församlingsbors begäran hade prostén Tegnér låtit anbringa en provisorisk predikstol vid södra murens andra pelare från öster räknat. Den hade alltså nu brukats om söndagarna. Erfarenheten visade att predikanten hördes även i de nedersta kyrkbänkarna.

Sockenstämman skulle nu bestämma angående predikstolens placering om den skulle stå kvar överst i koret eller flyttas ner till andra pelaren vid södra sidan. Den allmänna meningen var den, att predikstolen skulle flyttas till den plats som den provisoriska predikstolen haft. En följd av denna förändring blev att de tre främsta kyrkbänkarna på både mans- och kvinnosidan fick ändras så att de slogs ihop till två med sittbräder på båda sidorna. Det beslöts till sist att anlita skicklig hantverkare och för övrigt att kyrkans styresmän hjälptes åt att få arbetet verkställt.

De av Brunius utförda ritningarna 1855 av dels den då befintliga korskyrkan och dels förslag till den enskeppiga långkyrkan är synnerligen värdefulla. Den förra ger en god föreställning om hur den gamla korskyrkan såg ut både till det yttre och inre. Den senare ritningen om nuvarande kyrkan gör det lättare för oss att följa de förändringar, som sedan har skett. Det som man fäster sig vid på denna ritning är det låga tornet i förhållande till den långa

byggnadskroppen. Det blev ju ett helt nytt torn och även i övrigt fick kyrkan ett annat utseende, vilket vi kommer att behandla längre fram.

Vi skall till sist se i de gamla räkenskaperna vid tiden för den nuvarande kyrkans tillkomst. Först några ord om myntsystemet. För enkelhetens skull har tidigare använts riksdaler som riksmünt. Före 1873, då det nya systemet med kronor och ören infördes hade man en myntenhet, nämligen en riksdaler i silver (specieriksdaler). 1855 ändrades enheten till fjärdedelen av specie- riksdalerna eller en riksdaler riksmünt, som då indelades i 100 öre.

Till byggmästare Ljungberg betalades den 14 oktober 1858, den 2 maj 1859 och den 26 juli 1859 sammanlagt 20.250 riksdaler för byggandet av den nya kyrkan. 1859 betalades till smedmästare Dreyer från Lund sammanlagt 700 riksdaler, nämligen 325 för fotrännor av järn och 375 för järnportar med lucka till kyrkogården.

Samma år betalades till professor Brunius 1.000 riksdaler för hans ritningar och hans ledning av kyrkobygget, 5.750 riksdaler i slutlikvid till byggmästare Ljungberg, 16 riksdaler för nummertavlor och 56 för förgyllning av nummertavlorna, bord och stolar till sakristian 8.50, sylön för en mässkjorta 1:50, för lagning av kyrkomuren samt för avsyning av kyrkan 50 riksdaler.

Den sammanlagda kostnaden för den nya kyrkan gick till ungefär 29.000 riksdaler, riksmünt.

Några handlingar eller kontrakt från tiden för kyrkans tillkomst synes inte ha bevarats. Förutom den av Brunius uppgjorda ritningen till den nya kyrkan, vilken i kopia erhållits från Riksantikvarieämbetet, är de enda tillgängliga källorna sockenprotokollen 1830–1862 och räkenskapsboken från 1834, vilka källor dock för sig är nog så värdefulla.

Hur mycket man än må beklaga att den gamla korskyrkan inte blev restaurerad utan blev nedriven så måste man dock erkänna

att den nya kyrkan, som stod färdig 1860 var ett gediget verk, tack vare att ledningen för kyrkobygget var lagt i Brunius skickliga händer. Men den som egentligen drev fram beslutet om byggande av en ny kyrka var C.A. von Nolcken. Även om han aldrig fick se kyrkan rest så står dock kyrkan där som ett hans och Brunius verk.

Tack, o Gud, att i din kyrka, Våra fäders tempelgård
Du beskär oss ljus och styrka och din trogna herdevård
Än i helgedomens famn Samlar Jesu Kristi namn
en gemenskap omkring ordet,
Dopets bad och nattvardsbordet.

Trycks till jorden ned vårt sinne Under mödor och besvär
Uppåt visar korskrönt tinne till ett mål, som evigt är
Klockans helga maningsljud kallar syndare till Gud
Psalmen som sig mäktigt svingar. Skänker åt vår andakt
vingar.

Kyrkoherdar i Källstorp och Lilla Beddinge

av kyrkovärden Sune B. Larsson, Espö

Förkortningarna: K=Källstorp, L.B.=Lilla Beddinge, hd.p=häradsprost, kont.p=kontraktspastor, kh=kyrkoherde, CE=domkapitlet, p.ö.e. f=prost över egen församling. Kyrkoböckerna börjar 1680 (dock med vissa luckor och dödboken först fr.o.m. 1751). Husförhörslängderna 1813.

I 1569 års lagbok nämnes L.B. som annex till K. Hänvisning G. Carlquist, Lunds Stifts Herdaminnen.

1. Herr Morten

Under reformationstiden skulle en "Duus Birgerus" ha varit kh. här, men lämnade kallet 1537 på grund av sin tillgivenhet för den katolska läran. 1539 finner vi ovan Herr Morten, som älskade sanningen "d.v.s. den sanna Luthers lära", vilken mottogs av alla 1539. Dödsår okänt.

2. Jens Mogensen

Huruvida en Jörgen Strug har funnits mellan 1 och 2 är till en del ovisst, men det är möjligt att han innehade patronosrätten som kh i K. och L.B. och när Strug avled 1566 att då J.M. först blev kh. och varit komminister tidigare. J.M. skulle ha varit en mycket penningkär man. Han torde ha avlidit 1589 eller 1590.

3. Jakob Lauritsen

kom från Kvistofta, där han tidigare var kh. 1590 blev han kallad till K. I K. gjorde han "heder åt sin kallelse genom att lära, tukta och förmana. Dödsår är okänt.

4. Laurits Isaksen Sommer

var son till kh. i Lyngby, Isak Olsen Sommer, verksam där på

1590-talet och på något sätt släkt med kaniken i Lund, slutl. biskopen i Bergen Niels Paaske. Läsåret 1594–1595 blev ovan L.I.S. inskriven vid universitetet i Greifswald. Därefter var han faderns medhjälpare i Lyngby, varefter han kallades till K. I K. "övertog" han företrädarens änka och dennes 9 barn och "visade sig som en duglig man mot dessa."

Vid en visitation som biskop Astrup gjorde i K. och L.B. fick kh. allvarliga förmaningar, emedan det i församl. fanns en klok gumma, trollkunnig el. taskspelerska, som åtnjöt sådan ryktbarhet i hela trakten, att så snart någon människa el. boskap fick någon allvarlig sjukdom el. oväntat dog, sökte sig bönderna strax till henne för att få botemedel.

5. Herr Niels

Troligen under åren 1614–16 var ovan. kh. i K.

6. Anders Madsen

1617 var ovan A.M. kh. i K. Han var kommen från Mön och var före K-tiden lärare i Ystad.

1627 visiterade biskop Mads Pedersen Medelfar K. o L.B. och fann biskopen då att A.M:s predikan var både lärt upplagd och väl framförd och ansåg honom värd att bli prost.

1628 anmälde Iver Krabbe till Skellinge för konungen att kyrkan i K. var mycket bristfällig och att där varken fanns kalk, disk el. mässkjorta. Patronus Peder Galt skulle avge förklaring.

1635 hölls hölls ånyo visitation, varvid ungdomen från K. o L.B. kunde sin katekes mycket bra.

A.M. hade en god ekonomi, men det oaktat hade han jämte sina kontraktister undertecknat en skrivelse "att på grund av ringa villkor befrias från påbudet att uppställa en ryttare och häst."

A.M. avled 1655.

7. Hans Pedersen

var först elev vid Viborgs skola, 1646 vid Köpenhamns universitet och 1655 prästvigd till K. dit kan kallades av sin broder, som då var kyrkans patronos.

Prebenda Nönnelöv, vartill patronatet över K. hörde, innehades vid denna tid av rådmannen i Köpenhamn Bartolomeus Pedersen.

Deras fader Peder Bertelsen var borgmästare i Malmö och deras moder Engelke Hansdotter härstammade från den tyska adelssläkten Hansteen.

Vid sitt tillträde i K. hade H.P. många penningar och vid sin bortgång många söner.

Vid sin död sörjd av alla i församlingen och tillika av alla häradets präster, vilkas älskade prost han varit sedan 1668. Han avled troligen på hösten 1673. Gift med en dotter till hans företrädare, Margaret Andersdotter.

8. Hans Dominici

var född omkr. 1648, son till kh. i Alstad D. Jakobsen och Boel Hansdotter. H.D. vistades jämte 7 andra skåningar vid Greifswals universitet 1666 men de begav sig av någon anledning strax därifrån.

1669 finner vi honom i Lund, där han 1673 blev prästvigd till medhjälpare i St. Harrie, men kallades redan efter en månad till kh. i K. av Ch. Foss, fullmäktige för patronatsinnehavaren Jonas Gyldenkrantz.

Under sin kyrkoherdetid hade H.D. en långvarig process med stiftets kyrkoinspektor som instämt honom med krav på redovisning för innehålllet i L.B:s fattigstock, som H.D. brutit upp och vars 200 dlr han lånat ut till sig själv och andra. Processen slöts emellertid med att "den hederlige mand Her Hans var" dömdes att svara för 62 dlr som han medgav att han innehade.

Hans tid i K. blev inte lång. Under skånska kriget tog han 1677 samma parti som sin prost, Anders Sörensen i Gärdslov, och flydde över till Danmark.

Till en början slog sig H.D. med sin stora familj, moder, hustru och 11 barn ned i Köpenhamn, men begav sig strax efter freden åter till Skåne, där han ivrigt kämpade att återfå sitt kall. När detta ej gick återvände han till Köpenhamn. Där drabbades han av en långvarig sjukdom, fick sin lilla egendom förstörd vid den stora eldsvådan 1680 21/10 men fick 1681 tillåtelse att samla understöd genom att ställa upp bäcken vid kyrkdörrarna.

Han vädjar till biskopen i Lund, som han känt i 20 år att återfå kallet, men allt var förgäves. De svenska myndigheterna låta sig icke bevekas, när det gällde förseelser av detta slag.

I Danmark tog man slutligen hand om honom. 1681 kallades han till kh. i Ibsker på Bornholm och verkade där till sin död 1706 4/2 "58 år och 1 mån."

Gift 1:a m. Margarete Andersdotter, död i Ibsker 1694. 2:a i Rønne, Bornholm m. Anne Scheel, död 1698. 1705 trolovades han med sin tjänstepiga Margarete Madsdotter men dog före vigseln.

9. Michael Arenchil

Då företrädaren ur svensk synpunkt varit opålitlig genom att fly till Danmark gällde det för de svenska myndigheterna att ersätta honom med en pålitlig efterträdare. Det blev som i så många andra pastorat i Skåneland med präster från delar av Sverige som inte hade tillhört Danmark och i K. och L.B. blev det ovan M.A. Det är okänt var och när M.A. föddes, likaledes hans föräldrar. Hans hemort torde ha varit Kungälv och möjligen kan hans släkt ha kommit från Pommern.

Sin magistergrad erhöll han vid Altdorfs universitet i närheten av Nürnberg 1674 och han var vid samma tid ambassadpredikant vid svenska ambassaden i Wien. Samtidigt var han informator för

kanslipresidenten Bengt Oxenstiernas barn, och det var på dennes rekommendation han föreslogs till kh. i K. och L.B. och samtidigt till häradsprost. Mot det sistnämnda vad hd.p. beträffar hade biskop Hahn invändningar att göra utan ville biskopen att kh. i Ö. Torp D. Svensson, som var v.hd.p. skulle bli ordinarie. Det var också mot D. Svensson som M.A. satte in ett av de första angreppen mot sina hds bröder.

Huru Hahns och M.A:s "försvenskning" tillgick skall vi ej närmare gå in på utan hänvisar jag till S.Sivenius m.fl. bok om Äspö kyrka genom åren.

I biskop Hahn hade M.A. ett gott stöd för sina gärningar. En av de många som var utsatt för M.A. var kh. i Tullstorp Nils Engelholm, efterträdare till hd.p. Vari detta bestod väntar vi tills vi kommer till Tullstorps—Svenstorps pastorat. Även mot sina församlingsbor gick han mycket hårt fram och vi skall här i korthet gå in på den stora process som han hade med ryttaren Börge Andersson Rijman från L.B. 1685.

Striden gällde ursprungligen några kyrkojordar, som M.A. tillskansat sig, men vidgades till en stor och ettrig uppgörelse mellan M.A. och de många, som denne den fruktade och hatade Sven "Banketröjas" M.A. värdige svåger i sin övermodiga tillit, till mäktiga gynnare härjat, med och under grova eder och förbannelser skällt ut. De svåra klagomål mot M.A., som under vittnesmålen framkom, föranledde C.E. att förordna om rannsaking i L.B. kyrka 1685 29/11 hållen av prostarna S. Knutsson i Hällestad, G. Achtschilling i Löderup med M. Fabricius i Lemmeströ och D. Svensson i Ö. Torp som bisittare.

Hur M.A:s av talrika vittnesmål betygade obehärskade uttryckssätt brukade ta sig ut, får man en levande föreställning genom en av hans egna inlagor, där ryttaren Börge kallas "ransman. Guds gåvors föraktare och i tjuveri beryktad, en belackare, bakdantare o.s.v."

Givetvis avgick M.A. med segern. De ovannämnda prostarna betygade i entusiastiska ordalag hans uniformitetsnit (försvenskningen). Och även C.E. gick på samma linje, när handlingarna i målet överlämnades till generalguvernören och med samma motivering som ovannämnda prostar.

Den 18/5 1686 dömdes Börge av tingsrätten till 40 marks böter och att betala rättegångskostnaderna. Bönderna bad ödmjukt om förlåtelse. M.A:s skällsord och okvädesord, att han givit sina bönder öknamn av typen "rödsägget Judas", "Svarte djävul", "Halte djävul" o.s.v. nämndes icke.

Men med Hahns avgång och kort därefter hans död förlorade M.A. sitt bästa stöd. Hans efterträdare som biskop, Papke, var av annan läggning och tillställde M.A. en amper skrivelse där biskopen går till rätta med honom.

Det oaktat gick han ändå hårdare fram mot sina ämbetsbröder och församlingsbor. Direkt uppstudsighet visade han också, när prostarna 1688 skulle välja riksdagsdeputerade. Han blev ej då vald men 1690 blev han riksdagsman.

Med åren lugnade M.A. ner sig och han fick anmodan att provpredika i Amiralitetsförsamlingen i Karlskrona 1690 och var påtänkt till kh. i Helsingborg 1691. 1694 nedskrev han i K. en utförlig beskrivning hur K. och L.B. kyrkor var byggda och av vilket material, och vilka innevånarna var av alla de slag, vilket är mycket intressant att taga del av.

Någon säker uppgift om M.A:s dödsdag finns inte men begravningsdagen i Källstorp lär vara 1698 11/10.

Gift med Ingrid Erlandsdotter, begravnen i K. 1699 11/10. Hon var syster till Sven Erlandsson "Banketröja", adlad Ehrenflycht. De hade 3 barn. Av dessa kan nämnas Beata, gift med kh. i V. Sallerup E Golén, Fredrik, sekundryttmästare vid Södra skånska kav.reg., vistades 1705 vid högkvarteret i Rawitz, därifrån han tillskriver C.E. ang. tvisten mellan prosten M. Engelholms arvingar

och kh. Golén, medföljde Karl XII till Turkiet och råkade efter avresan från Bender i rysk fångenskap 1709. Uppges ha avlidit 1710.

10. Echard Klerck

Han var född i Ystad 1675, son till handlande Reinhold Klerck och Hedvig Bång, prästvigd 1699 16/5 till kyrkoherde i K. och L.B. Död i K. 1724 2/3.

Gift i Ystad 1699 17/10 med Anna Uppendich, född i Ystad 1676 död i Kågeröd 1751 30/9. Av deras 10 barn kan nämnas Elsa, född i K. 1701 18/6, gift med efterträdaren Nils Sundius.

11. Nils Sundius

var född i Kristianstad 1693, son av dåvarande stadskommissioner därstädes sedermera kh. i V. Nöbbelöv Peter Sundius och Christina Nilsson Bagge, student 1709.

Sedan han 1724 24/2 med K. 10 uppgjort kontrakt, varvid han åtog sig att konservera huset, kallades han av församlingen s.å. 1/3 och blev prästvigd samma år, förordnades till nådårspredikant där och erhöll samma år fullmakt på K. och L.B.

Kyrkoböckerna är under hans tid ganska slarvigt förda, liksom även under efterträdarens. Dödsdatum för N.S. saknas, ävenledes bouppteckning saknas. Han torde dock ha avlidit under första halvåret 1733.

Gift med Elsa Klerck, född i K. 1701 18/6, begravnen därstädes 1780 5/7 (gift 2:a m kh K. 12). Av deras 7 barn kan nämnas Echard, kh i Kviinge, Margareta född i K. 1732, död i Skivarp 1804, g. i Grönby 1763 med kronolänsmannen i Vemm.hds v. distrikt Fredrik Brandt.

12. Elias Otterström

var troligen född i Ottarp, son av kh. därstädes J. Pålsson och

Ingrid Quiding. Gick i Helsingborgs skola, student 1716. Prästvigd 1727 13/6 som medhjälpare till prosten C. Schönbeck i Vålinge. Kh i K. o L.B. 1733 3/10, död därstädes 1749 2/7.

Prästgården var förfallen, boskapssjuka härjade, och E.O. var under sina sista 5 år så sjuklig att han inte kunde sköta sitt kall.

Han hade oturen att få missiverade 2 av stiftets besvärligaste "skjutshästar", den ökände bråkmakaren Leonard Wihlberg, som efter förfärliga skandaler skymfat bl.a. E.O. och kallat honom "den bukete hunden, den tiocka koen, Judas, hundsvott o.s.v.". L.W. avled 1743. Sedan kom en Nils Malmvik, som 1746 "ej ville vara nöjd med sin enskilda stol utan påstod få sitta i samma stol som kh."

Under hela E.O. kh-tid är kyrkoböckerna mycket slarvigt förda och förete stora luckor. Prästhusets misär och slutligen alldeles utblottade tillstånd gjorde att E.O:s änka måste avträda egendomen till borgenärernas förnöjelse.

Gift omkr. 1735 med företrädarens änka Elsa Klerch. De hade 3 barn, av dessa var Ingrid gift med kh i Sjörup A. Rönbeck.

13. Johan Arent Cornéer

var född i Karlshamn, son av rådsmanen Johan C och Regina Schweder, studen 1731, medhjälpare i Malmö Petri, Stävie, Uppåkra, stadskomminister i Ystad. Kh i K. och L.B. 1751. J.A.C. blev prästvigd redan vid 20 års ålder och han "var en väl begåvad och nitisk predikant." Från annat håll meddelas att han "var god hushållare och förmögen man men för mycket hågad för rättgångstvister." Och detta var han sannerligen. Vi skall ej här gå in på hans processer före K.-tiden. Det räcker med dessa.

Det började med att landshövdingeämbetet hade anmält, att J.A.C. av materialier från L.B:s nedrivna vapenhus låtit bygga ett gatehus till sitt annexhemman och att han enskilt disponerade

kyrkornas medel och ingalunda enligt lag och förordningar höll dem förvarade inom 3 lås och nycklar.

1767 låg han i träta med sin ämbetsbroder Johan Kemner i Ö. Vemmenhög ang. uteblivna lysningspengar. C.E. gav Kemner rätt. J.A.C. klagade i Göta hovrätt men fick ej någon rätt där heller utan tvärtom fick han veta hur trötta de olika myndigheterna var på hans många klaganden.

När denna strid var över kom det till en häftig batalj om en klockare tillsättning i K. J. A.C. ville som klockare ha en kom. P. Öhman, varför han vid valet olagligt lade 2 ämbetsröster på denna. C.E. gav fullmakt åt medtävlaren, betjänten Johan Lallerstedt, varefter årslånga tvister mellan denne och J.A.C. uppstod.

Den sistnämnde påstod att L. icke kunde sjunga ordentligt och suspenderade honom, varefter båda inkallades till C.E. 1770 14/3, där L. fick sjunga ett par förelagda psalmer. Detta gjorde han "ej allenast med vacker melodi men också utan minsta fel i tonen och noten", varför J.A.C. fick sig en allvarlig skrapa och tilhölls att hädanefter behandla klockaren med saktmod och mildhet. Med detta gav J.A.C. tappt.

J.A.C. dog hos sin äldsta dotter Regina Santesson på Gyllerups gård, Hörups sn. 1789 9/10, begravnen i K.

Gift i Hög 1745 4/6 med Elisabet Rosenlund, dotter till kh. i Hög Johan R. och Elisabet Hjersovius. De hade 10 barn. Av dessa kan nämnas Johanna, gift med J.A.C:s efterträdare.

14. Anders Lindgren

I en skrivelse till K.M:t 1786 12/4 anmäler presidenten A.F. Kurck på Jordberga, att han vid kh. J.A. Cornéers framdeles timade död önskade bli försäkrad om en sådan prästman, som vore för honom och församlingen känd, och ber att A.L. som i flera år varit medhjälpare i K. utses till kh.

Skrivelsen ifråga är påtecknat: "bifalles Gustaf 1789 18/2.

A.L. var född i Ystad 1749 22/2, son av byggmästare Jöns L. och Elna Maria Lundell, gick i Ystad skola, student 1776, prv. till medhjälpare i K. och L.B. 1776, kh. 1789, tillträdde 1791 1/5, prost ö.e.f. 1800, död i K. 1826 25/9.

På grund av ovann. Kurck fick A.L. sitt pastorat utan att ha avlagt pastoratexamen "i äldre åren skall han hava talat om sin avsikt att söka transport till annat pastorat, men upphörde att nämna något därom, då någon påminte honom, att han dessförinnan borde undgå nämnda examen." A.L. sökte ej någon transport.

A.L. var skicklig och nitisk såväl i predikandet som i vården om sina församlingsangelägenheter. Han var av en medelmåttig, stark kroppsbyggnad, behagligt utseende, livliga, något skarpa ögon, hade en stark och välljudande röst och säkert öra för sång.

Gift i K. med företrädarens dotter Johanna, som avled i K. 1818 9/7. Någon uppgift om barn finns inte.

15. Magnus Lundberger (tidigare Lundberg)

M.L. var född i Kalmar 1777 2/6, son av hattmakare Petter L. och Anna Maria Sjögren, student 1796, prv. i Kalmar 1800, e.o.reg.pred. vid Vendes art.reg. kh. i Stehag 1807, k.hovpredikant 1812, prost ö.e.f. 1817, kh. i K. och L.B. 1827 20/6, död i K. 1838 14/6.

Under sin Stehagstid förde gärna M.L. sina gäster ut i bokskogen eller till den närbelägna Ringsjöstranden, och då kunde han till dem utbrista: "Här är ju sant vackert, sant svalt eller sant förtjusande att vara", när man följt honom till något av hans favoritställen i skogarnas dunkel eller vid den spegelklara viken. (Det var f.ö. M.L. som lät plantera träden på och omkring Lemmeshög-gravhögen på gränsen mellan Äspö—Lilla Beddinge, enl. major Anders Nilsson) S.L. M.L. led stundom av svår melankoli och fann då sin tröst i vänners besök mera än i böcker och i

naturens poesi. Han var "en sökande själ", full av romantik. Som predikant var han ej synnerligen begåvad men talade hjärtligt, varmt och fritt till sina åhörare. Ämbetsbröderna ansåg honom för "herrnhutare", redan därför att han ej spelade kort och tärning, ej dansade, ej drack, ej heller lät dansa, dricka eller spela i sitt hus.

Självt allvarsam hade han en allvarsam tänkande hustru och inga barn. Gift i Stehag 1808 29/1 med Hedvig Palm, född 1780, död i Lund 1868, dotter till kh. i Norrvidinge, prosten J.M.P. och S.P. Landby.

Barn: Charlotta Sofia, f. i Stehag 1810, död s.å.

Johan Abraham Asping, se nr 88 av Församlingsbladet.

16. Christopher Tegnér

var född i Lund 1807 31/3, son av dåvarande akad.-adj. och vice bibliotekarien, slutl. biskopen öven Växjö stift, Esaias Tegnér och Anna Maria Gustava Myhrman. Gick i Lunds skola, student 1823, präst- och pastoralexamen 1838, prv. s.å. 19/9, rektor för Malmö skola, kh. i K. och L.B. 1839 21/6, tilltr. 1841 1/5, inst. s.å. 18/7, prost ö.e.f. 1843 14/6, död i Lund 1885 20/8.

I sina studier var C.T. flitig och språken hade han lätt att lära, särskilt de orientaliska. Hans fader försökte få honom anställd som legationspredikant i Konstantinopel. Till faderns stora förtrytelse vägrade ärkebiskopen sätta C.T. på förslag innan han fyllt 25 år och avlagt pastoralexamen, varför projektet förföll. Från barn domen hade C.T. ämnat sig till präst och från början inskränkt sin ärelystnad till ett pastorat på landet.

Hans fader klagade över honom att "han var en dålig hushållare och ruinerar både mig och sig själv genom passion att köpa böcker."

För att uppnå sitt slutmål – ett pastorat – måste emellertid C.T. avlägga präst- och pastoralexamen och det tog sin rundliga tid. 1837 klagar fadern över att det är nu på andra året han håller

Prosten Christopher Tegnér

på med denna examen men är fullärd till det viktiga provet, som annars alla förnuftiga människor avklarar på ett par månader.

Ett år senare 1838 1/8 klagar åter fadern över hans dröjsmål då C.T. ännu inte anmält sig till examen, "Det vore långt lättare att få Emma, C.T:s hustru till att gå i examen och jag tänker hon gjorde det likaså bra."

När det till sist lyckades, så blev frågan om ett pastorat. Det sätt, varpå fadern härvid ingrep, var säkerligen icke till nytta för C.T:s renommé. Vi går ej närmare in på detta i detta sammanhang.

Inom sitt pastorat höll C.T. sträng ordning och ådagalade den största samvetsgrannhet i utövande av sina göromål. Den kristendoms-kunskap han bibringade sina nattvardsbarn var både grundlig och omfattande. Han var outtröttlig i sin undervisning och sparade varken tid eller arbete.

I sitt framträdande nästan blyg och försagd, var han i umgängeslivet tyst och satt vanligen såsom en mera passiv men vänlig åhörare. Hans gästfria hem betraktades såsom ett fint bildat prästhem.

Under det senare tiotalet av sin levnad var han för ålderdom tjänstledig och flyttade till Lund.

Under C.T:s tid som kh. byggdes dels nya skolhus inom pastoratet och dels kyrkor. I sin bok Wemmenhögs härad har Paul Asp beskrivit L.B. kyrka sålunda: "Att denna nya kyrka i L.B. är det skönaste tempel inom häradet." I dagens nuvarande läge kan man nog fråga sig om inte L.B:s medeltidskyrka hade varit "Skönare". Den var så starkt uppförd, så att vid dess nedbrytning fick den sprängas sönder bit för bit. (S.L.)

Gift i Grönby 1841 7/5 med Emma Kinberg, d. därstädes 1817 18/6, död i Lund 1899 16/2, dotter till kh. i Grönby, hd.p. Johan Henrik K. och Margareta Lovisa Schlyter. Av deras 5 barn kan nämnas Esaias, f. i K. 1843 13/1, professor i Lund, en av de 18, död i Lund 1928 21/11. Jakob f. i K. 1851 11/2 v. häradshövding, död

på Tullinge, Sthlm 1926 25/9. Och här med Jakob – kommer vi in på följande 2 personer: Alice Tegnér och hennes barnvisor och Torsten Tegnér = T.T. Idrottsbladets förre redaktör.

17. Trued Bosson

T.B. var född i N. Sandby 1833 8/12, son av hemmansägaren Bo Olsson och Pernilla Truedsdotter, gick i Kristianstads skola, student 1854. Lärare och v. rektor vid läroverket i Karlshamn. Prästvigd 1884 30/5, kh. i K. L.B. 1886, tillträdde 1888 1/5, kontraktsprost, död i K. 1916 30/10.

Efter en långvarig och förtjänstfull läraregärning i Karlshamn, övergick T.B. nära 50-årig, till teologiska studier och flyttade direkt ner till K. och L.B. pastorat med dess från Tegnértiden pietetsfullt bevarande prästgårdsidyll.

A. Lysander, både som mångårig predikohjälp och senare som vän i huset väl förtrogen med T.B. och hans hem, har i de varmaste ordalag tecknat hans bild. Han var en av de mest ridderliga män som Lysander träffat. Han var en riddersman och en gentleman med manlig stolhet och försynthet, oväld, förakt för all låghet och en barnslig tro på goda motiv hos alla andra. Om han däremot passade särskilt bra till kh. och kontraktsprost på landet, vill Lysander låta vara osagt. Men att alla i församl. aktade och höll av den åldrande prosten och att alla kontraktisterna såg honom gärna som sin förman och översåg lika gärna med en opraktiskhet, som ibland gjorde samarbetet långsamt och tålamodsprovande.

Gift i Karlshamn 1870 3/1 med Hilma Kock f. i Stockholm Klara 1844 18/6, död i Lund 1905 24/1, dotter av förste stadsfiskal L.E. Kock och Maria Berger. Barn: Olof f. i Karlshamn 1871 27/4, lektor, Nyköping.

Prosten Trude Bosson

18. Carl Herman Johansson

var född i Fagerhult, Kalmar l 1864 31/8, son av hemmansägaren Johannes Isaksson och Anna Petersdotter, gick i Oskarshamns och Kalmar skolor, student 1887.

Efter olika lärartjänster prästvigdes han för Lunds stift 1905 och efter olika prästtjänster inom stiftet kh. i K. o L.B. 1917 1/5, adj. vid V. Realskolan i Göteborg 1921 25/11, död i Hindby 1928.

"Han var en man av gamla stammen, en sträv kärv natur, en man som gick sina egna vägar. Han njöt av att få lägga av prästdräkten eller skolrocken och få ta på sig lantarbetarens tröja och knoga i sin trädgård bland fruktträd och buskar", skriver H. Wentz.

Hans kh.-tid blev endast kortvarig. Av praktiska skäl – barnens skolgång och ett dyrt skolhushåll – föredrog han att återgå till skoltjänst, sökte och erhöll en adjunktur i Göteborg, där rektor vitsordar, att han visat nit i sin gärning och nedlagt ett förtjänstfullt arbete.

Gift i Arrie 1905 22/8 med Stina Bjurberg f. i Stockholm Klara 1884 20/6, dotter till kamrer Edv. Alex Bjurberg och Emma Petersson.

De hade sex barn, Sixten läkare i Göteborg, Erik konstruktör i Malmö, Vera gift med typograf H. Crona, Signe gift med byggnadsingenjör V. Poulsen Malmö och Brita gift med försäkringsinspektör E. Ahlström.

Nils Gottfrid Tuve

kh. i K. och L.B. 1922 1/6–1929 30/4 därefter kh. i Simris, se vidare därstädes

G.G. Lundblad

Se närmare i boken S. Sivenius m.fl. Äspö kyrka genom åren

Sigfrid Liljekvist
Se ovannämnda bok

Stig Sivenius
Se ovannämnda bok

Esaias Tegnér den yngre

Esaias Tegnér, vår störste skald, ångrade sig på äldre dar, att han inte grep det tillfälle, som han hade i yngre dagar att lära sig orientaliska språk. Hans lärare i grekiska, Mattias Norberg, hade lovat den unge studenten att ge honom gratis lektioner i de österländska språken, i synnerhet i arabiska. Norberg var en av Europas främsta språklärare. Han hade vistats flera år i Orienten och kände väl till språken, folken och förhållandena där. Sin försummelse kunde ej Tegnér glömma. Skadan ville han bota genom att ge sin son Christofer tillfället att göra det som han själv försummat. Sedan Christofer Tegnér 1829 disputerat över ett sådant oteologiskt ämne som "Granskning av stats-economiens grundläror", promoverades han samma år vid den berömda magisterpromotionen då Esaias Tegnér lagerkrönte Oehlienschläger. Därefter begynte Christofer Tegnér att med allvar ägna sig åt studierna i arabiska. Det fanns på den tiden ej någon framstående orientalist varken i Sverige eller i grannländerna och det var ej då lätt att bedriva studierna på egen hand. Fadern hade ett dominerande inflytande på sonen Christofer och ville själv planlägga sonens studier. I ett brev beskriver Tegnér sin son som en ung man, som har "redigt huvud, men alldeles ingenting genialiskt"; han är mycket, nästan för mycket flitig och har derigenom lärt sig mer än de flesta av hans jemnåriga. Jag tänker han kan bli en bra Rector Scholae." Då fadern ej hade råd att bekosta hans studier längre vid universitetet tog Christofer Tegnér ett lärarvikariat, men fadern upphörde ej med sina planer för sonens räkning. Befattningen som legationspastor i Konstantinopel var sedan några år ledig och i ett brev till excellensen Gustaf af Wetterstedt anhåller Tegnér om att sonen Christofer måtte placeras där med den motiveringen att i Sverige inte fanns utbildat folk i de orientaliska språken. "Våra bästa Araber äro på Flyinge och Strömsholm, men

de tala ej. I Paris och Bonn skall något vara att lära i denna väg, men naturligtvis mest i Constantinopel, genom det lättare tillfället att få umgås med infödingar och besökte Palestina och Arabien. En sorgelig erfarenhet har lärt mig huru ofullständig och liflös föreställningen blir om världen då man endast ur böcker måste hämta sin kännedom derom." Av en tillfällighet var Sveriges chargé d'affaires i Constantinopel friherre A.E. Ihre hemma på besök och biskop Tegnér skriver till honom, då han åter klagar på bristen av orientalister. "Det anser jag så mycket felaktigare som Morgonländernas språk och bildning hittills, åtminstone hos oss, för det mesta studerade endast i inskränkt filologisk afsigt eller som hjälpredor att förklara Judarnas Codex, onekligen både medgifva och fordra ett helt annat och viktigare användande. Således öppnar t.ex. Persiska Poesien, den jag tyvärr endast känner af Öfversättning, en alldeles ny poetisk värld med helt andra åsikter af lifvet än våra Occidenthaliska hvilka, som redan själfva namnet uttrycker, ligga i solnedgången, i aftonrodnan. Det är, synes mig, ett något inskränkt begrepp om människobildningens historia att draga dess Meridian endast öfver Grekland och tänka Longituderna blott vesterut; liksom Solens länder, der icke blott människoslägtets, utan även Religionernas, Vettenskapernas, Lagstiftningens vagga står, der med ett ord Culturens Stam- och fädernegods är beläget, alltid har varit, hvad de nu äro, befolkade av idel Barbarer. Det är tvertom min tanka att Orient. Litteraturen när den en gång blir rätt känd och framställd, torde på Europa kunna öfva samma inflytande, ehuru i en annan riktning, som den Classiska för 3 el. 4 århundranden tillbaka."

Christofer Tegnér blev inte orientalist. Han översatte lite grann på arabiska och blev docent i arabisk litteratur. Han blev inte legationspastor i Constantinopel fastän fadern sägs ha fått löfte av Karl XIV. Men ärkebiskopen vägrade att sända en sådan ung man till ett så viktigt uppdrag. Han var inte fyllda 25 år.

Christofer Tegnér blev konrektor vid Malmö latinskola och sedan rektor där och var alltså skolman från 1832 till 1841 då han blev utnämnd till kyrkoherde i Källstorp, där han stannade till sin död 1885. Hans högsta önskan var att bli präst i ett pastorat på landet. Det blev som han önskade och han verkade i Källstorp och Lilla Beddinge i 44 år.

Det som Esias Tegnér försummat och det som Christofer Tegnér inte förmått det utfördes av dennes äldste son, Esaias Henrik Wilhelm, född 1843. Han blev student i Lund 1859 och promoverades som primus vid promotionen 1865. Samma år blev han också docent i semitiska språk vid Lunds universitet. För sina studier i österländska språk hade han en av Europas främste språkmän, nämligen professorn i österländska språk vid samma universitet, Carl Johan Tornberg, årsbarn med Christofer Tegnér.

Varken Tornberg eller Tegnér gjorde någon resa till Orienten. Det inskränkte sig till några resor i Europa. I våra dagar hade det gått betydligt lättare.

Tegnér's doktorsavhandling liksom hans senare utgivna böcker är skrivna på latin, vilket språk alltid hade använts vid akademiska avhandlingar, ett bruk som vid denna tid alltmer kom ur modet. Tegnér's lärofader använde alltid latin och i den tegnér'ska släkten älskade man latinskrivandet. Esaias Tegnér d.ä. skrev en gång till sin son Christofer: "Hvad Latinen angår så hoppas jag du gör den så klassisk som du kan, hvartill likväl icke nödvändigt hör det så kallade Ciceronianska verbiaget, tautologien och kraftlösheten. Frukta ej heller för tekniska termer, som både är nödvändiga, och i allt, äfven linguistiskt afseende att föredraga, för de långsläpande Oerifraserna. De största Latinare i sednare tider använde dylika termer, der de behöfdes utan att derföre förlora den klassiska lukten, den hvarje man "emunctae naris vir" (man med väl snuten näsa) ändå strax igenkänner. Latin kan inte på

annat sätt begagnas såsom uttryck af våra nuvarande ideer och tankegångar."

Dessa farfaderns anvisningar följde sonsonen noggrant. Han använde sig av det klassiska latinet och de termer, som under århundradena hade skapats av humanisterna ute i Europa. Även om Tegnér var en mästare i latinet, så kom han snart underfund med att det var mindre lämpligt att återge vetenskapliga arbeten på detta språk. Latinet hade spelat ut sin roll som vetenskapernas språk. Han använde det inte heller i fortsättningen men den skolning, som han fått i latinet, fick stor betydelse för hans stil i kommande betydelsefulla arbeten och i synnerhet vid översättningen av bibeln.

Esaias Tegnér blev 1872 adjunkt i jämförande språkkunskap och 1879 efterträdde han sin lärofader Tornberg som professor i österländska språk.

Intresset för studier i arabiska var inte stort i Lund under Tegnérs tid. Sedan Tegnér gjort betydande insatser inom den jämförande indoeuropeiska språkvetenskapen vände han sig helt till det svenska språkområdet.

Han utgav år 1880 sin skrift "Språkets makt över tanken", vilken titel alltjämt citeras mera som ett gångbart ordstäv. Troligen utgör skriften en omarbetning av föreläsningar från den tiden han var adjunkt i språkvetenskap. Han menar att språken är till för tanken, däremot icke för klänslan. Han ger som exempel den religiösa känslan. Vi själva kan tjäna som exempel, "som kanske ofta ha känt våra sinnen höjda till andakt genom bibelställen, vilkas mening ännu för de lärdaste vetenskapsmän är en gåta". I sådana fall verkar inte språket som språk utan som "en rad av stämningfullt dallrande ljudvågor."

Fastän Tegnérs svenska prosastil är en direkt avbild av hans latinska skilljer den sig avsevärt från den högre akademiska pro-

san. Det är ett angrepp på denna. Tegnér's prosastil tog hans lärjunge Gustaf Cederschiöld och betecknade den som normalprosa. Han utgav också "Om svenskan som skriftspråk", som har betytt mycket för svenskt språkbruk.

En av Tegnér's mest betydande böcker är hans 1891 utgivna skrift "Om genus i svenskan", där han vill påvisa att i bildat talspråk användes pronominet *den* om icke-neutrala saks substantiv och icke *han* och *hon*. Det är Tegnér's ovanska ligena förtjänst för det svenska språkets utveckling.

Den 9 mars 1882 blev den blott trettiosjuårig e Esaias Tegnér invald i Svenska Akademien och besatte stol nr 9. Valet kom som en fullständig öv erraskning för Tegnér och för alla och på akademiskt vis gav det upphov till åtskilligen vitsar om "språkets makt över tanken." Svenska Akademien hade en viss avsikt med valet. Man gick att fira hundraårsdagen av skalden Esaias Tegnér's födelse. Man räknade med att den unge Tegnér skulle hålla ett minnestal till farfaderns ära, men så blev inte fallet. Han höll i stället ett tal om "Poesiens språk".

I detta tal ger Tegnér också sin syn på bibelns språk och sin ställning kring de religiösa problemen. Under ett århundrade hade det varit en strid om bibeln mellan anhängare till Karl XII:s bibel med dess ålderdomligen språk och anhängare av ett förnyat och modernt bibelspråk. Under Gustav III:s regering tillsattes en bibelkommission, som började sin verksamhet på 1700-talet. Johan Olof Wallin gav 1814 den konservativa ståndpunkten dess klassiska formulering: "Vi hafva redan för dessa ämnen ett eget språk, helgadt af sin ålder, högtidligt af sin kraft, sitt väl ljud – vår Kyrkas modersmål, nog beslägtadt med nuvarande och hvarje blifvande Svenska, för att aldrig blifva otydligt, och nog skildt derifrån, för att aldrig blifva hvardagligt; ovanska ligen, emedan det ej mer går i handel och vandel bland tidens barn, och odödligt, just därför att det är dödt." Tegnér är av rakt motsatt uppfattning och han tilläg-

ger: "Härtill kommer att en bibelöversättning, en kyrkohandbok, en psalmbok ej göres blott för ett nu levande släkte, utan också för andra därefter följande. Och den som vill skriva för kommande tider, han må ej begagna ett språk som redan för den närvarande är mer eller mindre föråldrat och mörkt." Tegnér går också till rätta med psalmdiktningen för dess "böjelse för det ålderdomliga". Även de yngsta bland dem (psalmerna i 1819 års psalmbok) intyga den redan framhållna gemensamma egenheten för poesien och religionen att hålla fast vid det gamla. Wallin som psalmdiktare talar i flera hänseenden ett ålderdomligare språk än Wallin som predikant".

Det motstånd mot en modernisering av den gamla bibelsvenskan som fanns inte minst bland kyrkfolket berodde utan tvekan mest på känsluskäl. Sak samma gäller i våra dagar, då en ny gudstjänstordning införes och arbetet på en ny bibelöversättning pågår. Många kommer att reagera mot denna och vill behålla Gustav V:s bibel av år 1917 eller rättare sagt, den tegnérska bibeln.

Den av Gustav III tillsatta bibelkommissionen, som hade till uppgift att göra en revision av bibelöversättningen blev verkligen "den långa kommissionen". Efter många sorger och bedrövelser kom man fram till resultat och de som hade förtjänsten härför var framför allt Esaias Tegnér, biskopen i Linköping John Perssonne och professor Waldemar Rudin. John Perssonnes son har berättat: "Esaias Tegnér var den mest förfinade och älskvärda människa man kan tänka sig, men som medarbetare var han inte lätt att ha att göra med – liksom Penelope var natt rev upp sin väv, så ändrade han dagligen den redan gjorda översättningen.

Min far tröttnade till slut på ändringarna, gick upp till ärkebiskop Anton Niklas Sundberg och bad att få lämna kommissionen. Men den saken ville inte ärkebiskopen höra talas om. Och så kom

slutklämmen: "förresten ska jag säga doktorn, att jag ger fan i bibelkommissionen".

Vid den slutliga revisionen, som skedde efter att kyrkomötet 1915 godkänt bibelöversättningen, gjordes av kvartetten Esaias Tegnér, John Perssonne, Johannes Lindblom och Erling Eidem och dessa kunde den 31 oktober 1917, 400-årsdagen av reformationens begynnelse, i Uppsala domkyrkas kor till konung Gustav V överlämna den slutligt gjorda översättningen.

Den som vill närmare lära känna det språk som Esaias Tegnér använder sig av vid bibelöversättningen hänvisas till en bok av H.S. Nyberg "Esaias Tegnér den yngre som språkman och bibelöversättare." Den ingår i Svenska akademiens minnesteckningar. Det är på denna som detta kapitel bygger.

H.S. Nyberg framhåller i slutet av sin skrift att åtskilligt har hänt med det svenska språket sedan Tegnér bildade sin normalprosa och förvandlade den till bibelstil. Det är framför allt tre viktiga orsaker, som har förvandlat den svenska prosastilen: Strindberg, pressen och massmedia. August Strindberg kom med något nytt i sättet att skriva, snabbt, rakt på sak, konkret och realistiskt. Pressen har också betytt mycket. Journalisten drivs att skriva levande och uttrycksfullt. I radio och television har talspråket återfått sin plats. Det talade och det skrivna språket har närmast sig varandra.

Ärkebiskop Anton Niklas Sundberg var bibelkommissionens ordförande men var mera intresserad av Uppsala domkyrkas restaurering, som företogs av Helgo Zettervall, då det solida handslagna teglet byttes ut mot cement. H.S. Nyberg avslutar sin essai med orden: "Tegnérbibeln är den exakta parallellen till Uppsala domkyrkas restaurering och samma andas barn. Esaias Tegnér har gjort en betydande insats i vår svenska bibel genom att rensa bort utväxter som skymde väsentliga ting. Men det är för mycket 1800-talscement i hans bibel."

Därför är det en händelse som ser ut som en tanke att samtidigt som Uppsala domkyrka har restaurerats en ny bibelöversättning har påbörjats.

Kyrkan med torn och sakristia

Alla byggnader och i synnerhet kyrkobyggnader behöver ständig tillsyn och underhåll. Den nya kyrkan, som tagits i bruk 1860 föredde, allt eftersom tiden gick åtskilliga brister, som då och då hjälpligt botades.

Tanken på en större ombyggnad av kyrkan väcktes första gången vid ett kyrkorådssammanträde den 3 februari 1894. Församlingens kyrkoherde vid denna tid var prosten Trued Bosson. Genom dennes försorg hade ritningar och kostnadsförslag anskaffats, vilket allt förelades kyrkorådet, som hade att yttra sig över det och taga ställning till det upprättade förslaget samt förelägga det för kyrkostämman.

Alla i kyrkorådet var ense om att något borde göras för att få kyrkan i bättre skick. Vid detta sammanträde gick man endast in att föreslå att kyrkan målades invändigt, att altaret flyttades intill östra gaveln, att sakristia byggdes å norra sidan och att värmeledningsrum inrättades antingen under kyrkans golv eller i en sidosbyggnad motsvarande sakristian. Förändringarna skulle ske efter den uppgjorda ritningen och skulle verkställas före utgången av 1895.

Två dagar efter kyrkorådssammanträdet hölls kyrkostämma med Källstorps församling den 5 februari 1894. Kyrkostämman godkände kyrkorådets förslag men beslöt därjämte att kyrkobänkarna skulle byggas om. För bestridande av kostnaderna uttalade kyrkostämman att ett amorteringslån skulle upptagas, löpande helst 30 till 40 år, och att annuiteten å lånet skulle bestridas genom årlig uttaxering.

Vid kyrkorådets sammanträde den 31 maj 1894 och Kyrkostämma samma dag hade nya ritningar anskaffats och därjämte nytt kostnadsförslag. Vid den talrikt besökta kyrkostämman be-

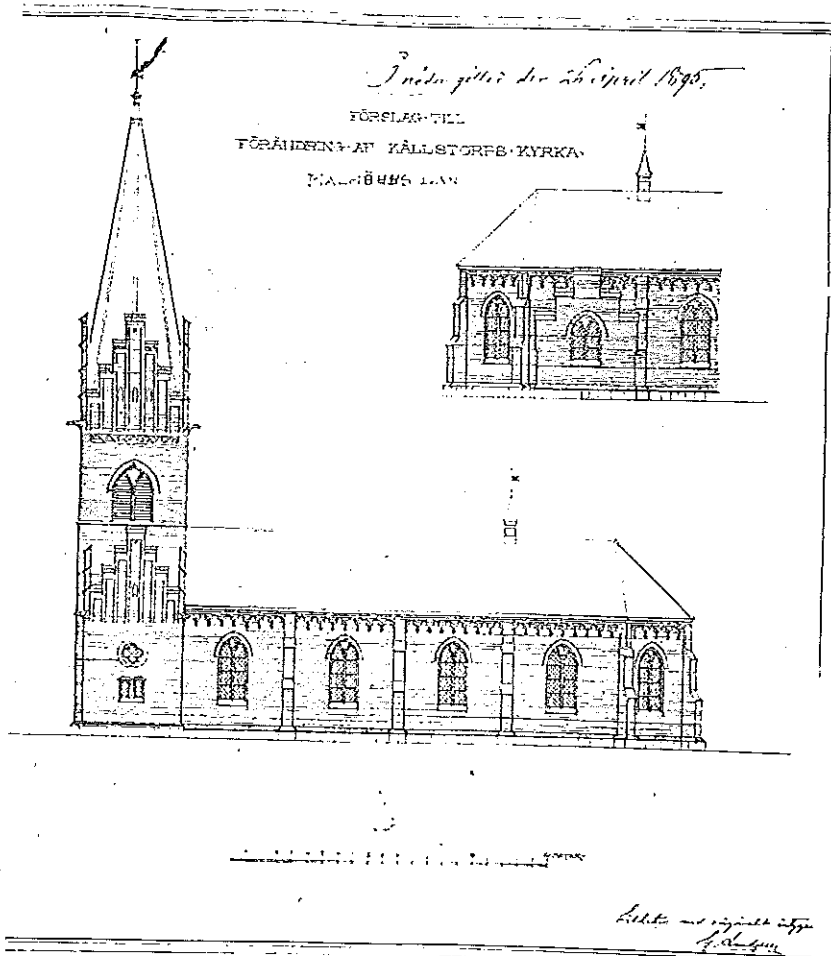
handlades kyrkorådets förslag till ombyggnad av kyrkan, vilket innebar inte blott en förnyelse av kyrkans inre med sidobyggnader till sakristia och värmeapparat, vilket sammanlagt kostnadsberäknades till 7.200 kronor, utan även en genomgripande förändring av kyrkans torn, vilket enligt kostnadsförslaget beräknades uppgå till 11.550 kronor. Enligt kyrkorådet borde det mindre förslaget antagas. Det större och fullständigare förslaget med tornbyggnadens förändring kunde kyrkorådet tillstyrka endast under den förutsättningen att Jordberga Sockerfabriksaktiebolag ville bidra till kyrkans förändring efter s.k. allmän fyrk.

Vid den livliga diskussionen framhölls att om kyrkostämman antog det mindre förslaget kunde församlingen inte påräkna med mer än 1/4 av för rörelsen åsatta fyrktalet som bidrag från Sockerfabriken medan vid antagandet av det större och fullständigare förslaget skulle kostnaden nedbringas avsevärt och kostnaden skulle i själva verket ej överstiga kostnaden för det mindre förslaget. Kostnadsförslagen var helt beroende av om Sockerfabriken ville bidra till kyrkobygget. Vid röstning mellan de båda förslagen antog kyrkostämman det större men endast under den av kyrkorådets omnämnda förutsättningen att Sockerfabrikens beslut om bidrag efter allmän fyrk innebar att bolaget deltog i amortering och förräntning av det tilltänkta lånebehovet. Skulle denna förutsättning ej infrias ansågs det mindre utförliga förslaget såsom av kyrkostämman antaget. En skrivelse skulle avsändas till Sockerfabrikens styrelse med redogörelse för det av kyrkostämman fattade beslutet. Vid kommande bolagsstämma skulle Sockerfabriken få fatta sitt beslut.

Vid samma kyrkostämma utsågs en byggnadskommitté, som hade att vidtaga förberedande åtgärder och tillse att arbetet verkställdes efter antagna ritningar och kostnadsförslag. Till byggnadskommitté utsågs kyrkorådets ordförande, prosten T. Bosson, kyrkovårdarna Jöns Persson och Lars Persson, arrendatorerna

Hans Nilsson och Mårten Bengtsson, godsförvaltare C. Håkansson och kamrer E. Brorsson.

Beträffande körslor beslöt kyrkstämman att sådana skulle utföras gratis av dem som hade hästar och efter den areal som vederbörande innehade. Församlingen skulle bidra med handlingning vid av- och pålastning åt var och en som svarade för körseln.

Ritning av Salomon Sörensen

Det viktiga protokollet vid kyrkostämmans beslut den 31 maj 1894 justerades av J. Kockum och E. Brorsson.

Sedan Sockerbolaget vid en bolagsstämma den 4 juni 1894 beslutat att skjuta till sin del av kostnaderna för ombyggnaden av Källstorps kyrka beslöt församlingen vid kyrkostämma den 26 juli att ingiva underdånig ansökan om upptagande av ett lån på sammanlagt 25.250 kronor att löpa på en amorteringstid av 30 år. Kostnaden för kyrkans återställande beräknades till 18.750 kronor och 6.500 kronor för byggande av folkskola och småskola. Till att ingiva ansökan hos Kungl. Maj:t utsågs stämmans ordförande, prosten Trued Bosson, ryttmästaren C.G. Stjernsvärd och lantbrukaren J. Kockum på Jordberga gård. Den förut onämnda tillsatta byggnadskommittén fick bemyndigande att sedan lånet beviljats antaga byggmästare och sluta kontrakt med denne.

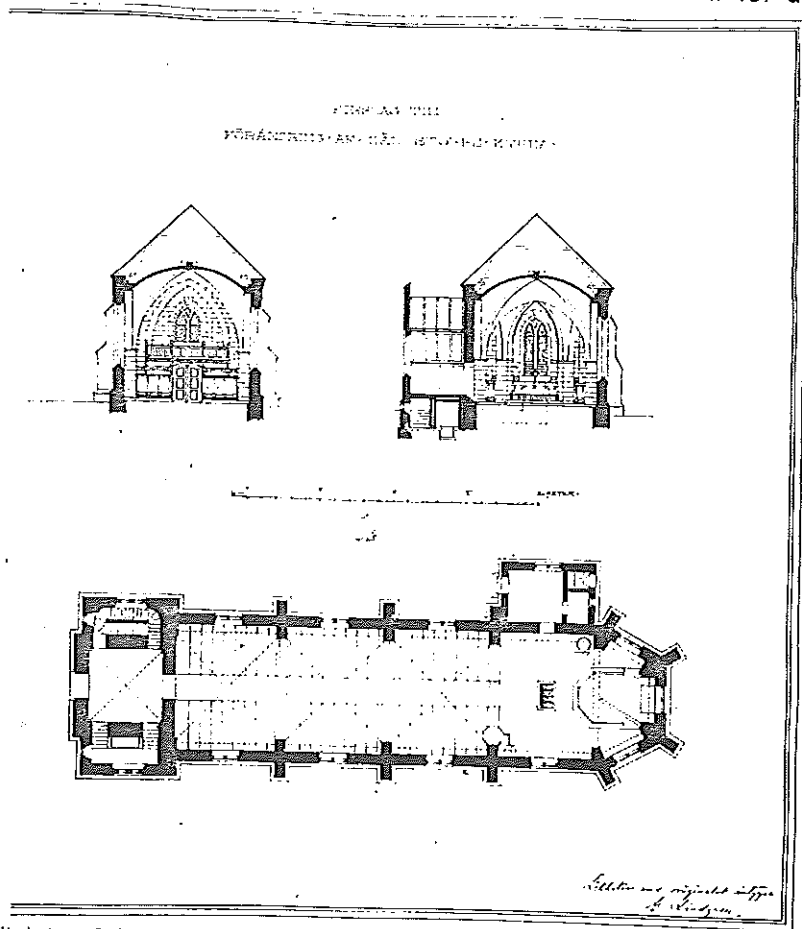
Den som gjorde upp alla huvudritningar, förändringar av ritningar, detaljritningar och kostnadsförslag var stadsarkitekten i Malmö, Salomon Sörensens. Denne utförde ett ofantligt arbete vid den förändrade kyrkans tillkomst.

Hans första kostnadsförslag, som upprättades den 21 juli 1894 räknade med en tillbyggnad vid södra sidan för sakristian och en tillbyggnad vid norra sidan för värmeapparat, nytt golv av victoriaplattor, nytt altarskrank, nya öppna kyrkobänkar, flyttning och restaurering av predikstolen, oljemålning av bänkar, limfärgsmålning av väggar och valv, blyinfattning av glas i tre korfönster med rikare dekoration i mittfönstret, en Kristusbild till altaret och nytt torn jämte orgelns flyttning och iordningsställande. Slutsumman i kostnadsförslaget gick på 18.750 kr, varav tornbyggnaden till 11.550 och det övriga arbetet till 7.200 kr.

Arkitekt Sörensens ritningar och kostnadsförslag var det första grundläggande förslaget till kyrkans förändringar. Men det skulle gå åtskilliga turer innan det definitiva beslutet fattades. Redan den 19 augusti föreslogs vid en kyrkostämma att blott en

sidobyggnad skulle byggas och då helst på norra sidan och avsedd för sakristian och värmeapparat, vilket enligt byggnadskommittén, var mera ändamålsenligt och drog med sig mindre kostnader..

Vid oktoberstämman 1894 fattade kyrkostämman beslut om att ändringsarbetet å kyrkan skulle verkställas under år 1895, att man för amortering och ränta av det påtänkta lånet, under förutsättning av Kungl. Maj:ts tillstånd, skulle anslå 1.283 kr för det

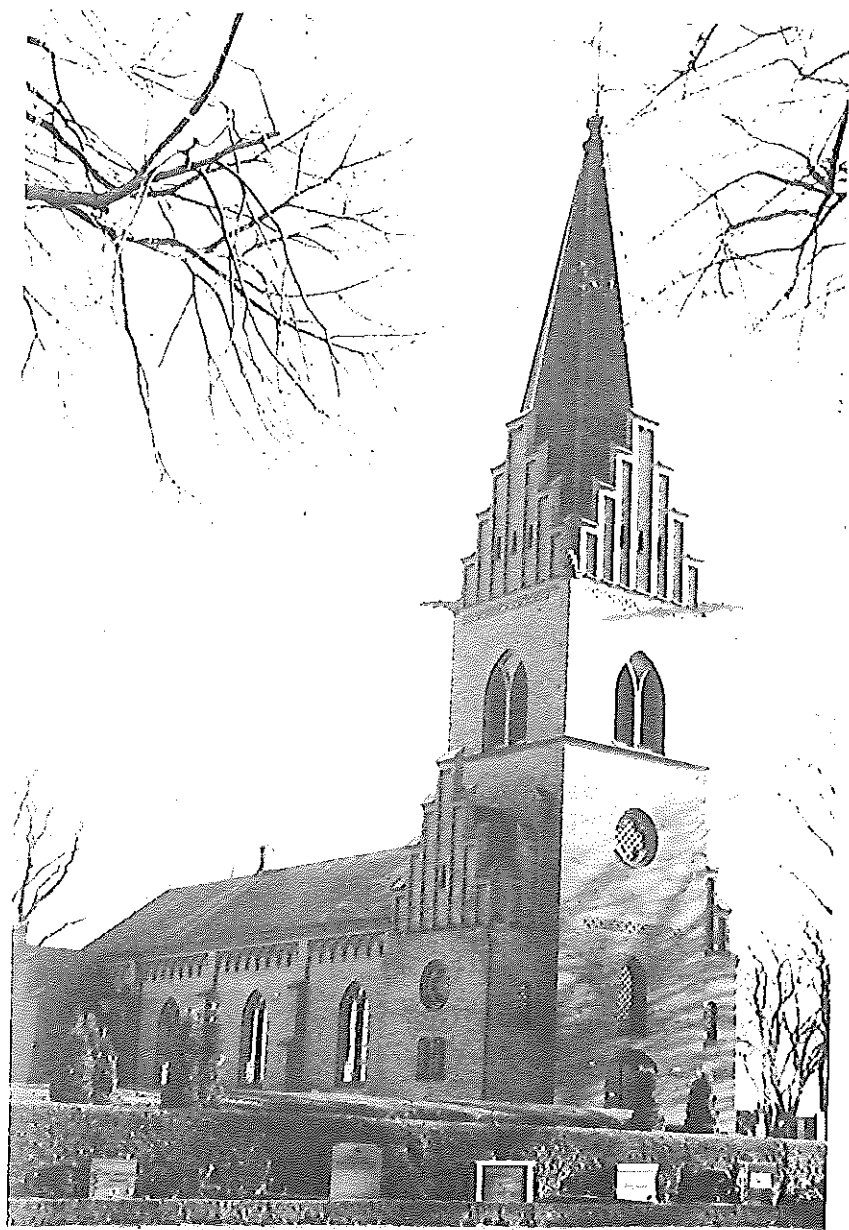
Ritning av Salomon Sörensen

kommande året. Kyrkostämman beslöt också, på godsförvaltare Håkansson's förslag, att i byggnadskommittén invälja ryttmästare C.G. Stjernsvärd och J. Kockum å Jordberga, ett val som var lyckligt, då dessa utförde ett förtjänstfullt arbete.

Vid en kyrkostämma den 11 februari 1895 hade kyrkostämman att taga ställning till ett ämbetsmemorial från arkitekten hos Kungl. Överintendentämbetet, G. Lindgren, med vissa smärre justeringar i ritningarna och kostnadsförslaget för förändringen av kyrkan. Kyrkostämman diskuterade de föreslagna förändringarna och kostnadsförslaget. Det gällde portalen och fönstret ovanför denna liksom fönstren i tornets trapphus. Kyrkostämman kom fram till det beslutet att de i den ursprungliga ritningen företagna förändringarna var avgjort förtjänstfullare. Kyrkostämman beslöt också att förorda endast *en* sidobyggnad i stället för två och att denna skulle vara avsedd för både sakristia och arkiv. Denna sidobyggnad skulle uppföras på norra sidan om koret. På så vis menade man att man fick det södra korfönstret fritt och genom att byggnaden uppfördes på norra sidan blev den ej så framträdande. Stämman menade att en tillbyggnad till en kyrka egentligen inte var någon prydnad.

Enligt riksarkivets förteckningar över ritningar till Källstorps kyrka står G. Lindgren som arkitekt för dessa. Det är fel, eftersom, vilket såsom tidigare påpekats, arkitekt Salomon Sörensen är den som upprättade ritningarna, vilka godkändes enligt påtecknat bevis "i nåder gillat den 26 april 1895". På ritningarna är dock angivet "Likheten med originalet intygas G. Lindgren".

Under år 1895 var förslaget utlagt på anbud men ingen överenskommelse eller kontrakt kunde slutas eftersom alla anbuden låg betydligt över det av arkitekt Sörensen beräknade. I anledning därav hölls kyrkostämma den 31 augusti, då förhållandet påtalades. Stora förändringar i kostnadsläget hade inträffat sedan byggnadsförslaget först kom på tal. Konjunkturerna hade svängt

Källstorps kyrka, utvändigt. Foto: Jaan Reinbach

och skatteunderlaget hade avsevärt minskats, vilket inte minst Sockerfabriken hade kännning av och i följd därav även kommunen och församlingen. Kyrkostämman beslöt därför att hos Kungl. Maj:t göra ansökan om att med hänsyn till tidsläget inskränka byggandet till sidobyggnad och förändring av kyrkans Inre, allt i överensstämmelse med av arkitekt Sörensen uppgjorda och av Kungl. Maj:t fastställda ritningar. Byggandet av torn fick skjutas på framtiden. Det var också tal om att försälja en del av de anskaffade materialerna. Så gick år 1895 utan byggnadsarbetets förverkligande.

Församlingen hade fått Kungl. Maj:ts tillstånd att förminska byggnds- och restaureringsarbetet. Byggnadskommittén gick i mars 1896 ut med nya erbjudande om anbud och fick två, ett från byggmästare N.P. Roslund i Trelleborg på 6.975:17 kr och ett från byggmästare M. Nilsson i Vittskövle på 7.252:93 kr.

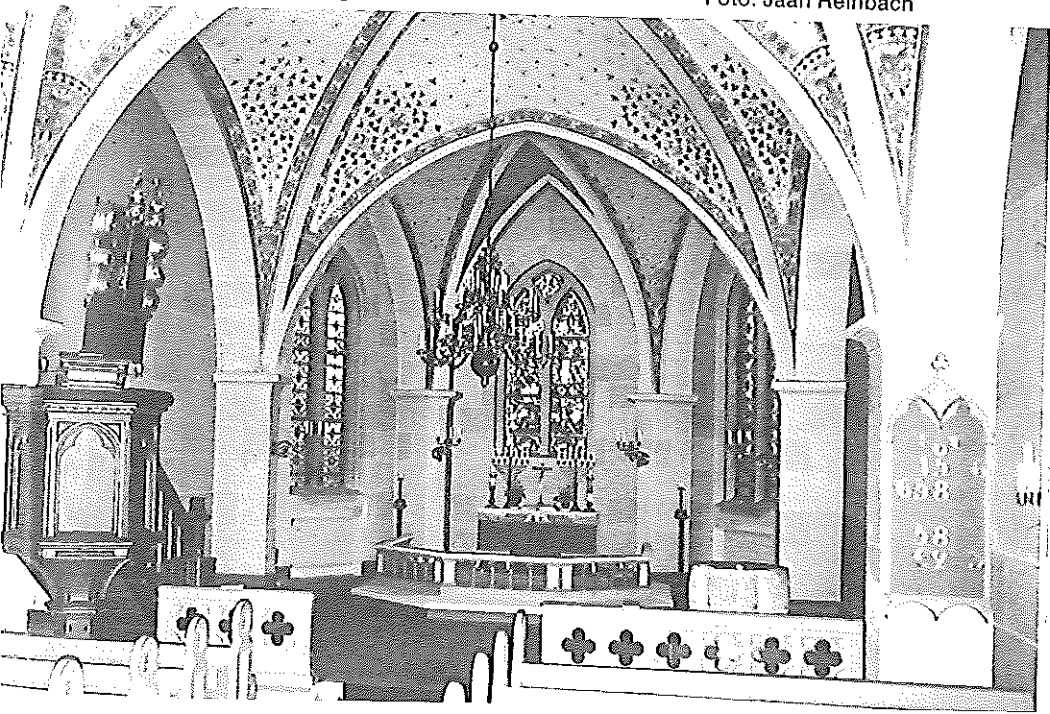
Så skrevs kontrakt den 16 mars mellan Källstorps församling å ena sidan och byggmästare N.P. Roslund å andra sidan beträffande byggndsarbetet enligt fastställda huvudritningar med tillkommande arbets- och detaljritningar. Enligt kontraktet skulle entreprenören anskaffa och bekosta materialier utom det som församlingen anskaffat. Byggmästaren borde dagligen besöka arbetsplatsen och skulle han ej kunna det fick han hålla en kunnig och duglig arbetsförman i sitt ställe. Entreprenören hade att rätta sig efter byggnadskommitténs föreskrifter, och den av byggnadskommittén befullmäktigade kontrollanten, som var arkitekten själv, nämligen Salomon Sörensen. Arbetet skulle påbörjas strax efter det att kontrakten skrivits under på så sätt 1) att yttermurarna till sidobyggnaden var uppförda till resningshöjd senast den 1 maj 1896, 2) att allt sparrverk var rest och taktäckning utförd senast den 15 maj och 3) att kyrkan med tillbyggnad i dess helhet var fullt färdig till avsyning senast den 1 augusti. Om inte byggmästaren avlämnade kyrkan i färdigt skick senast den 1 augusti var han

pliktig att till Källstorps församling inbetala 50 kr för varje dag utöver den fastställda tiden. Vidare var entreprenören skyldig att ansvara för sitt utförda arbete under tre år från den dag arbetet blev avsynat. Entreprenadsumman, som uppgick till 6.975:17 kr utbetalades i tre etapper, nämligen 1) då byggnaden täckts 2.000 kr, 2) en månad därefter 1.000 kr och 3) resten när byggnaden blivit avsynad och godkänd. Kontraktet, som undertecknades av T. Bosson, kyrkorådledamoten Hans Nilsson och N.P. Roslund bevittnades av klockare L. Schultz och skolläraren H. Larsson, båda i Källstorp.

Det skulle bara förflyta två månader innan man skrev ytterligare ett nytt kontrakt och det gällde byggandet av nytt torn. Byggnadskommittén hade nämligen aktualiserat frågan om det inte vore lämpligast att utföra kyrkorestaureringen i sin helhet. Vid kyrkostämman den 18 maj beslöt församlingen efter en livlig diskussion att fullgöra hela restaureringsarbetet och således även

Källstorps kyrka, invändigt.

Foto: Jaan Reinbach

tornets ombyggnad och att detta skulle ske i enlighet med de av Kungl. Maj:t fastställda ritningarna.

Det föreligger alltså två kontrakt från kyrkans ombyggnad. Det första har redan relaterats. Det andra kontraktet, som daterades den 20 mars 1896, avsåg nedrivning av det gamla tornet och uppförande av ett nytt sådant, betydligt mäktigare och högre. Kontraktet som i stora stycken är det första likt är föredömligt i sin klarhet och tydlighet. Arbetet skulle påbörjas efter kontraktsskrivandet och bestämdes att kyrkan i sin helhet skulle vara fullt färdig senast den 1 december 1896 med risk att byggmästaren även här fick betala 50 kr för var dag arbetet dröjde utöver den fastställda tiden. Byggmästaren N.P. Roslund erhöll även detta arbete efter att till stämman ha inlämnat kostnadsförslag. Det av byggnadskommittén accepterade anbudet löd på 15.278:45 kr och skulle utbetalas i följande terminer, 1/10-del när grunden till tornet var lagd, 3/10 när tornets yttermurar var uppförda, 3/10 när tornet var under tak och 3/10 när tornbyggnaden var avsynad och godkänd. Av varje termin utom den sista skulle en tiondedel stå inne som säkerhet och vilket belopp utbetalades, när arbetet var färdigt. Dock skulle 1.500 kr av församlingen behållas intill dess att ansvarstiden utgick. Byggmästaren erhöll dock 5% ränta årligen. Kontraktet undertecknades av T. Bosson, Jan Kockum, J Håkansson, N.E. Brorsson och godkändes av N.P. Roslund. Det bevitnades av Wilhelm von Platen och R. Stjernswärd.

När man studerar alla räkningar och kvittenser från den tiden kyrkan ombyggdes finner man att de väldiga tegelmassor, som behövdes, levererades huvudsakligen från Börringe station till Jordberga. Leverantören var J.G. Köhler, som troligen var ägare till Yddinge & Börringe tegelbruk. All tegel och sten levererades från detta tegelbruk med undantag för ett parti eldfast tegel och lera, som beställts av Dyberg & Flensburg i Malmö. Detta senare behövdes vid inmontering av värmeapparat, som församlingen

köpt från C.L. Friedländer i Jönköping. Nya kyrkbänkar anskaffades från Malmö Snickerifabrik, varvid dock ryggstödet på de gamla kyrkbänkarna kom till användning. Plåtarbetet utfördes av plåtslagare C.P. Ahlgren i Lund. Ny predikstol anskaffades från Jönköpings Mek. Snickerifabrik efter ritning av arkitekt Salomon Sörensen.

I juli månad 1896 hade konstnär Svante Thulin till byggnadskommittén avlämnat ett fullständigt förslag till målning av kyrkans inre, både beträffande murytorna, valvbågarna, altarskrank, predikstol och orgelfasad. Det var ett omfattande arbete, som han kostnadsberäknade till 2.500 kronor. Byggnadskommittén accepterade Svante Thulins erbjudande att utföra arbetet. Detta utfördes huvudsakligen under sommaren 1897 och när sluträkningen presenterades den 1 december 1897 hade hela målningsarbetet kostat en tusenlapp till eller jämt 3.500 kronor.

Det var denne Svante Thulin som utarbetade förslag till korfnästrens dekorerings, vilket närmare kommer att behandlas vid kapitlet om kyrkans inventarier.

Slutbesiktning av såväl tornbyggnadsarbetet som tillbyggnadsarbetet ägde rum den 9 augusti 1897 i närvaro av byggnadskommittén och kontrollanten, arkitekt Salomon Sörensen. Det är ju självklart att vid ett sådant omfattande arbete en del brister påvisades såsom att krokarna vid tornspirans fot saknade målning, att beslaget på huvuddörren ej var utfört efter ritningarna och framför allt att en större mängd fruktighet genom entreprenörens vållande trängt in i yttermurarna vid tornets hörn och vinklar, varför man befarade att de dyrbara målningarna i kyrkans inre komme att i framtiden taga skada.

Under åren 1897–98 ställdes även kyrkogården i ordning efter ett förslag av länsträdgårdsmästare B. Kjelsson. Träd och buskar planterades, gångar utstakades och kyrkogården blev indelad

i kvarter. Den som utförde ett gott arbete vid dessa åtgärder var den nu gamle klockaren och kantorn L. Schultz.

Troligen togs kyrkan åter i bruk hösten 1897. Församlingsborna hade under byggnadstiden varit hänvisade till annexkyrkans i Lilla Beddinge gudstjänster. Det är alltså i år, 1977, åttio år sedan som kyrkan fick det utseende, som den nu har.

Står man utanför kyrkan ser man var skarven går mellan kyrkan från 1860 och tillbyggnaden med tornet från 1896–97. Teglet i den nyare delen av kyrkan är mörkare i tonen. Men kyrkan är i sin helhet en ståtlig skapelse.

Förtjänsten av detta arbete är givetvis församlingens. Många arbetade med att hämta sten, tegel, timmer och mycket annat från stationen i Jordberga till kyrkan och fick 1:50 för ett dagsarbete på fyra timmar.

Några som nedlagt det mesta arbetet måste dock nämnas. Det var ju framför allt byggnadskommittén, som hade ansvaret att planera och verkställa. Byggnadskommittén hade kunnigt folk bland sina ledamöter, prosten T. Bosson, godsförvaltare C. Håkansson, kamrer E. Brorsson, J. Kockum och framför allt ryttmästare C.G. Stjernsvärd, vilken dock beklagligtvis avled under byggnadsåret 1896.

Skickliga yrkesmän utförde arbetet. Bland dem vill jag nämna främst stadsarkitekten Salomon Sörensen. Såväl beträffande huvudritningar som alla mängder av detaljritningar utförde han ett enormt arbete. Huruvida Sörensen tagit intryck av Helgo Zettervalls skapelse Allhelgonakyrkan i Lund, byggd år 1891, är mig obekant. Likheten är delvid slående som att båda är byggda av rött tegel i nygotik och att båda kyrkorna har drakhuvuden på tornets tinnar. Men Källstorps kyrkas torn och tillbyggnad är inte H. Zettervalls utan S. Sörensens verk. Vidare bör givetvis nämnas byggmästare N.P. Roslund, som enligt syneprotokollet utförde ett

gott arbete, men som, på grund av påvisade brister, hade svårt att få ut sina pengar.

En skicklig yrkesman hade byggnadskommittén också i konstnär Syante Thulin, som utarbetade förslaget till målning av kyrkans inre och själv förverkligade sitt förslag.

Liksom alla hus och byggnader fick Källstorps kyrka underhållas och allteftersom tiden gick uppstod brister och gammalt måste bytas ut och ersättas med nytt.

Kyrkan renoverades 1942 och 1953. Nytt trägolv under bänkarna blev lagt 1962. Genom bidrag från AMS kunde 1973 ett omfattande plåtarbete och byggnadsarbete utföras, varvid en hel del gammalt tegel utbyttes med nytt. Hela kostnaden med byggnadsställningar gick till c:a 90.000 kr.

Kyrkan med torn och sakristia är dock densamma som den höstdag då den togs i bruk 1897.

Kanske den största förändringen sedan denna tid ägt rum beträffande kyrkogården och kyrkogårdsmurarna.

På en decemberstämma 1912 väcktes förslag att kyrkogården måste utvidgas. Kyrkorådet hade förordat en sådan utvidgning västerut, varvid den s.k. kantorsjorden (nuvarande kyrkogårdens sydvästra hörn) skulle exproprieras medan den övriga behövliga jorden skulle skänkas av friherinnan C. Stjernswärd. Kyrkostämman beslöt att utvidgningen skulle ske åt väster fram mot landsvägen. Vid majstämman 1913 hade kyrkostämman kommit fram till att ej exproprieras klockarejorden utan arrendera denna mot en årlig avgift, vilket dock församlingen vid uträkning av beloppet fann alltför dyrt. Ett annat förslag kom fram vid en kyrkostämma den 28 juli 1913 då man föreslog att inköpa 3000 kvm från Jordberga gods, hörande under s.k. Källstorpsgården och beläget intill kantorsboställets ägor å Källstorp nr 2. Samtidigt skulle man gå in till Kungl. Maj:t med anhållan att i utbyte mot det inköpta

området erhålla den väster om kyrkogården belägna kantorsjorden.

Enligt ett gåvobrev, undertecknat Jordberga den 20 oktober 1916 av Clara Stjernswärd född v. Nolcken, fick församlingen som gåva med full äganderätt ett område från hemmanet 3/8 mantal nr 6, vilket område enligt av lantmästaren S.J. Johansson upprättad karta uppgick till 2480 kvm. Enligt lagfartsprotokollet har området fått benämningen Kyrkogården nr 1. Det är alltså det området, som ligger till vänster, när man går in genom huvudingången till kyrkogården. Söder om detta område ligger klockarejorden, som hade beteckningen 1/14 mtl nr 2.

Vid kyrkostämma i Källstorp den 5 februari 1917 beslöt församlingen att iordningställa jordområdena till ny kyrkogård och församlingen godkände ett av trädgårdsmästare J.P. Svensson, Lund, upprättad ritning och kostnadsförslag. Arbetet gick ut på att fullgöra allt anläggningsarbete, att plantera träd och buskar, att så gräsmattor o.s.v. För detta erhöll han 1.766:50 kronor.

Vid ovannämnda kyrkostämma tillsatte stämman en kommitté att förverkliga beslutet angående kyrkogårdens utvidgning. Kommittén beslöt att invälja friherrinnan C. Stjernswärd, Jordberga, kammarherre G. Stjernswärd, Slättåkra, landstingsman Jöns Jönsson, Toarp, kyrkovärden Anders Larsson, Källstorp och lantbrukaren Sven Andersson Toarp. Vid samma kyrkostämma beslöts också att klockaregårdens åker skulle dräneras i samband med kyrkogårdens utvidgning. Den viktigaste uppgiften för den tillsatta kommittén var inhägnaden av den nya kyrkogården. Kyrkorådet hade föreslagit anskaffande av järnstaket men kyrkostämman beslöt, på kammarherre G. Stjernswärds förslag, att den nya kyrkogården skulle kringgärdas med mur alltigenom. Beträffande grindar och grindstolpar fick kyrkogårdskommittén stämman bemyndigande att själv avgöra angående dessas anskaffan-

de. För att kunna verkställa ett sådant omfattande arbete måste församlingen låna upp pengar och kyrkostämman den 28 maj 1917 beslöt att begära Kungl. Maj:ts tillstånd att upptaga ett lån på 11.000 kronor och med längsta möjliga amorteringstid. Församlingens kyrkoherde som vid den tiden var C.H. Johansson, fick församlingens uppdrag att vidtaga de åtgärder, som behövdes för erhållande av lånet.

En arbetsbeskrivning till kyrkmur kring Källstorps kyrkogård utarbetades av byggmästare J. Jönsson i Skurup, och lades till grund för det fortsatta arbetet, som omfattade uppförandet av muren och grindpartiet. Enligt arbetsbeskrivningen hade entreprenören att riva muren mellan gamla och nya kyrkogården, att gjuta grunden under markytan till 500 m/m tjock och ovan marken med samma storlek som tegelmuren, så att sockeln fick samma liv som denna, att vinnlägga sig om god isolering innan tegelmurningen påbörjades och att tegeln till muren skall vara röd, handslagen, välbränd tegel av Börringe eller Minnesbergs fabrikat.

Kyrkogårdsmuren uppfördes under år 1917 men ej av byggmästare J. Jönsson, som gjort arbetsbeskrivningen utan av byggmästare Olof Andersson, Klagstorp. Till honom utbetalades allteftersom arbetet framskred. 1.900, 1.000, 1.200 och 1.600 eller sammanlagt 5.700 kronor. Grindarna som rekvirerades från Karl Lindström, Malmö, kostade 670 kronor. Vidare utbetalades till byggmästare Otto Andersson 150 kr och till byggmästare Olof Andersson 188. Kostnaden för uppförande av kyrkogårdsmuren jämte planeringen av området gick till ungefär 9.000 kronor.

Det är denna ståtliga kyrkomur, som omgärdar den ståtliga kyrkan, dock ser man i söder en sträcka av en äldre mur.

Slutligen kan beträffande kyrkogården nämnas att år 1939 uppfördes å nya kyrkogården ett bårhus med norra gaveln mot norra kyrkogårdsmuren.

Härlig är jorden, härlig är Guds himmel
Skön är själarnas pilgrimsgång.
Genom de fagra riken på jorden
Gå vi till paradiset med sång.

Tidevarv komma, tidevarv försvinna
Slakten följa släktens gång
Aldrig förstummas tonen från himlen
i själen glada pilgrimssång.

Kyrkans orgel

Första gången det var tal om att till kyrkan anskaffa en orgel var vid en sockenstämma i Källstorp den 28 juli 1862 till vilken en skrivelse med följande innehåll hade kommit: "Då sockenstämma är utlyst att hållas den 28 juli 1862 i fråga om anskaffande av orgel till Kjellstorps kyrka, så anse vi oss såsom röstegande för Jordberga Gård och Gods, böra uttrycka vår önskan vara, att Kyrkan icke bör sakna en henne värdig orgel. Då vi således nu rösta för orgels anskaffande är det vår övertygelse att förr eller senare skola alla Församlingens ledamöter inse och erkänna huru mycket orgeln bidrager till kyrkosångens ledande och andaktens förhöjande. Vi tillstyrka att kyrkans målsmän må få sig uppdraget att från Herre Direktör Söderling i Götheborg anskaffa kostnadsförslag å en efter kyrkans storlek lämpad och prydlig orgel.

Dorothea Nolcken
född Ehrensvärd

E.A. Nolcken"

Sockenstämman leddes av pastor G.C. Björck, som vid åtskilliga tillfällen tjänstgjorde som prostén Tegnér's adjunkt, fogade som enda tillägg till denna skrivelse: "Härmed förenade sig de närvarande."

Att frågan om orgel var aktuell under år 1862 framgår även av det förhållandet att man vid val hade utsett den som skulle vara församlingens förste organist. Detta skedde vid en gemensam stämma med Källstorps och Lilla Beddinge församlingar, vilken hölls den 13 juli 1862. Fjorton dagar innan hade kungörelse blivit uppläst i församlingarna om den kommande stämman, som genom samrådsval skulle utse klockare och organist. Prosten Tegnér var av sjukdom förhindrad att leda stämman, vilken i stället leddes av pastor G.C. Björck.

Sedan stämman förklarats öppnad, läste Björck upp Kungl.Maj:ts nådiga brev av den 5 november 1858 angående

klockarval inom Skåne, Hallands, Blekinge och Bohus län. Därefter räknades namnen upp på de personer, som hade sökt tjänsten. Det var inte mindre än sexton, som sökte tjänsten. Sedan de sökandes namn och bostadsort meddelats läste pastor Björck upp en skrivelse från prostén Tegnér, där han tillkännagav sin röst på folkskolläraren i Munka – Tågarp i Tosterups socken, klockaren – Substituten (vikarie) i Glemminge och Tosterups församlingar *Lars Schultz*, som enligt Tegnér hade synnerligen goda vitsord i skicklighet och vandel och därjämte var väl känd av Tegnér. Med honom förenade sig grevinnan Dorothea Nolcken och friherre E. Nolcken. Lars Schultz blev vald till församlingarnas klockare och organist med en förkrossande majoritet i förhållande till den andre medtävlade skolmästare-eleven och klockare-substituten i Källstorp C. Ohlsson. Det var endast mellan dessa två, som församlingarna valde.

Valet avslutades med att pastor Björck tillkännagav att protokolljusteringen skulle äga rum i Källstorps kyrka lördagen den 19 juli 1862 klockan 3 på eftermiddagen. Vid justeringen anmärkte åboen Sven Larsson år nr 13 i Lilla Beddinge att ordförande inte tagit till protokollet, att Lilla Beddinge församling inte ville ha något samrådsval, utan förslag och val.

Valet blev också överklagat. I anledning därav hölls sockenstämma med Källstorps och Lilla Beddinge församlingar i Källstorps kyrka söndagen den 7 september 1862. Pastorsämbetet hade av Domkapitlet uppmanats genom en resolution att inhämta yttrande från den icke klagande delen av Källstorps och Lilla Beddinge församlingar över de besvärsmål, som en del av Lilla Beddinge församlings åboar hade anfört mot valstämman, som hade hållits i Källstorps kyrka. Sockenstämman leddes av prostén Christoffer Tegnér, som först läste upp besvärspunkterna och domkapitlets resolution. Inspektör Petersson på Jordberga överlämnade en på sig ställd fullmakt att föra grevinnan Dorothea von

Nolckens talan vid stämman och att underteckna protokollet. Be-
träffande de klågandes första besvärspunkt att stämman den 13

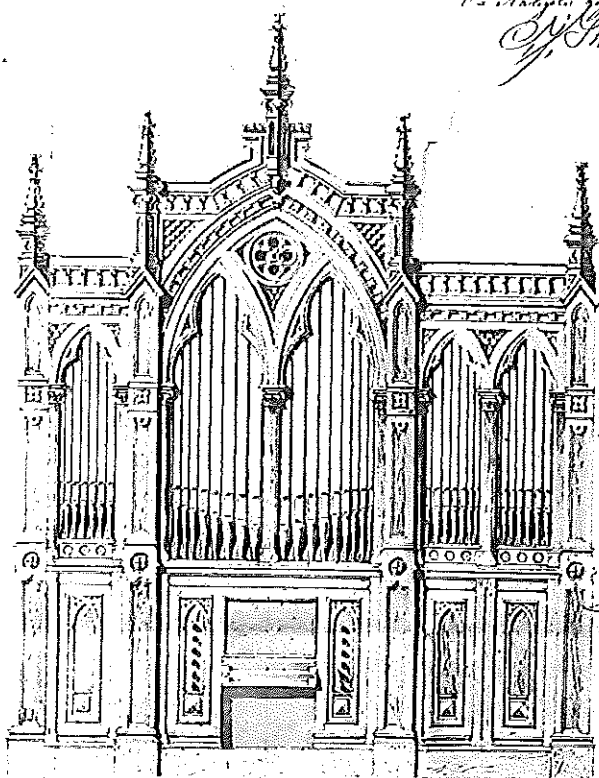
*Utsättning av nytt Orgelhus till Själlöfva
Köping af Nalwäcker rön.*

af Nalw. Skrifv. under gillad,

Stadsfullmä. Nalw. Skrifv. 1863.

13. Nalw. Skrifv. 1863.

J. P. Nylund.

Stadsfullmä. Nalw. Skrifv. 1863.

J. P. Nylund.

Nalw. Skrifv. 1863.

Ritning av orgelfasad 1863. Foto Jaan Reinbach

juli inte hade blivit lagligen utlyst, så ansåg de närvarande att klagomålen var obefogade. De klagande hade i sina besvärspunkter framhållit, att valet inte gått lagenligt till, att förrättningen inte började med en psalm och att inte tal hölls från altaret, att inte någon valnotarie hade utsetts och att ingen frågedag var utsatt. De klagade menade att prästval och klockareval inte var några enskilda agerandes ensak utan att sådana val var en sockenstämмоangelägenhet. De missnöjda vände sig mot grevinnan von Nolckens och friherre Erik von Nolckens rätt att rösta för de under Jordberga liggande arrendegårdarna och lägenheterna. De hade rätt enligt den då gällande lagen. Rösträtten berodde på det gällande fyrktalet, alltså inkomsten. Det var en tid som skulle försvinna då, som Heidenstam uttryckte det, "medborgarrätt hette pengar." I en sista besvärspunkt hade de klagande påyrkat att Lilla Beddinge socken skulle få särskild klockare, vilket de närvarande förklarade var en angelägenhet som inte kunde besvaras, när det gällt en stämма för val av klockare och organist, för det andra var det en fråga som väckts "i orätt ordning" och för det tredje var det en angelägenhet, som hörde den enskilda sockenstämman till.

Vid protokolljusteringen ville de tvenne från Lilla Beddinge inte underskriva protokollet men erkände att det var riktigt och hade inte någon anmärkning att anföra mot det.

Församlingens förste klockare och organist blev alltså Lars Schultz. Han trivdes med församlingarna och dessa med honom. Klockare hade församlingen haft tidigare, såsom den närmast föregående F. Tullberg, men inte någon, som därjämte var organist.

Beslut om orgel blev det på en sockenstämма i Källstorp söndagen den 5 oktober 1862. Då förelåg ritningar till både orgelverk och läktare, vilka ritningar hade gjorts upp av orgelbyggare J.N. Söderling, Göteborg. Församlingen tog del av dessa och förklarade sig fullt nöjd med dessa. Även kostnadsförslag hade

upprättats av direktör Söderling. För orgelverket ville Söderling ha 5.200 riksdaler riksmünt. Detta godkändes även vid sockenstämman. Vid detta tillfälle förelåg även kostnadsförslag till läktare, vilket förslag hade gjorts upp av snickare Vallqvist i Lindby.

Församlingen ansåg dock att kostnaden 453 riksdaler vara för hög. Man ansåg att kostnaden kunde minskas därigenom att man skaffade fram timmer från Ystad. Församlingens åboar lovade att köra var och en äcka till Ystad eller där material skulle hämtas. Enligt räkenskapsboken inköpte man planker och bräder för 317 riksdaler och satte undan 636:20 riksdaler till den planerade orgelbyggnaden.

Vid kyrkostämman den 8 mars 1863 förevisades en av Kungl. intendentämbetet uppgjord ritning till orgelfasad vilken församlingen ansåg prydligare än den som förevisat den 5 oktober 1862. Församlingen gick nu in för det senast inlämnade förslaget. Skulle detta nya förslag kosta något mer så skulle kyrkokassans medel tagas i anspråk därför. Ritningen undertecknades "Stockholm af Kongl. Öfver Intendent Embetet den 31 Mars 1863 Söderberg" och blev av Kungl. Maj:t i nåder gillad den 10 april 1863. Kontrakt om orgelverket skrevs med direktör Söderling den 17 juni 1863, där dock den ändringen skedde att materialerna skulle hämtas i Malmö i stället för i Ystad, eftersom det var lämpligast för Söderling.

När kontraktet underskrivits fick musikdirektören 1.500 riksdaler som ett första förskott och kort därefter att andra förskott på 1.000 riksdaler. Snickare Wallqvist mottog 150 riksdaler för uppförande av orgelläktare med undantag av bröstbarriären. För handlingning till orgelbyggaren utbetalades till en Nils Jönsson 26:75. Arbetet synes ha ägt rum under november och december. För timmer till läktarbarriär utbetalades 20 och i arbetslön 85 riksdaler, oljemålning av taket på läktarens undersida och pelare gick till

115 riksdaler, för handlangning under fyra månader 74 riksdaler och mindre kostnader för hängslor och spik.

Arbetet med orgeln har färdigställt sommaren 1864, varefter Söderling utkvitterade sin slutlikvid på 2.700 och hade med detta belopp erhållit den ersättning, som han alltifrån början begärt, nämligen 5.200 riksdaler i riksmünt. Slutligen insynades orgeln för 30 riksdaler.

Det har alltså konstaterats att det var J.N. Söderling, Göteborg, som har byggt Källstorps kyrkas orgel och ej, som Lunds matrikel uppger, att den är byggd av okänd byggare. Söderling byggde orgel i Gislöv samma år 1864 som i Källstorp och i Anderslöv 1867.

Så brukades orgeln i trettio år innan nästa stora förändring kom år 1896, föranledd av kyrkans ombyggnad och tillkomsten av tornet. Ny läktare byggdes och i samband därmed måste orgeln tagas ned, restaureras och åter sättas upp. Ett kostnadsförslag till orgelns rekonstruktion och uppsättning hade ingivits av orgelbyggare S. Molander, Göteborg. Han förklarade sig villig att renovera och sätta upp orgeln för en kostnad av 3.000 kronor. I en senare inkommen skrivelse från Molander förklarade han att han kunde göra arbetet till kostnadsminskning på 5—600 kr om det gällde att endast sätta upp orgeln med de förändringar som den trängre platsen nödvändiggjorde, eftersom orgeln nu skulle trängas in i tornet. Till ett pris på 3.000 kr kunde orgelverket utvidgas med två stämmor, en del nya koppel skulle monteras in och ett crescendoverk läggas till. Med dessa förändringar skulle orgeln bli som ny efter den nyare tidens förbättringar. Vid kyrkostämman den 24 augusti 1896 lovordade kantorn L. Schultz och vikarierande kantorn O. Lindberg det dyrare förslaget, vilket också godkändes av kyrkostämman. Byggnadskommittén fick i uppdrag att skriva kontrakt med orgelbyggare Molander och därvid skulle man ha uppmärksamheten på att avdrag gjordes för det

måleriarbete, som Molander måste ha räknat med. Den sista punkten blev anledning till stridigheter och Molander hade svårt att få ut sina pengar. Hans biträde O.H. Wahlström fick sammanlagt 1.250 kr och orgelbyggare Molander 1.750 kr sedan han kommit överens med dekorationsmålare Svante Thulin att denne skulle verkställa detta målningsarbete. Efter det att Thulin skrivit ett intyg på detta fick Molander sina pengar.

Ytterligare trettio år senare eller 1927 genomgick Källstorps orgel en ny renovering, utförd för en kostnad av 1.475 kr. Vid denna renovering togs samtliga pipor ned, rengjordes jämnades i intonationen och stämdes. Spel och registerregleringen justerades och bälgarna till orgen togs upp och polerades med grafit. Då trämask hade angripit Trumpet 8 och Basun 16, så att dessa inte kunde användas, byttes de ut mot 66 st nya pipor av metall och även nya pipstockar till dessa båda stämmor. Den som utförde detta arbete var orgelbyggare A. Mårtensson i Lund.

Samma firma Mårtenssons orgelfabrik, Lund, skall verkställa den genomgripande renovering som församlings kyrkoråd beslutat skall ske med början i år, 1977. Kyrkorådet har länge diskuterat frågan om anskaffande av helt ny orgel men då en sådan skulle ställa sig alltför dyrbar och Riksantikvarieämbetet vill bevara den gamla orgeln har kyrkorådet nu definitivt beslutat att den skall totalt renoveras, vilket kostnadsberäknats till c:a 50.000 kronor.

Du som fromma hjärtan vårdar
Och de trognas bön upptar
Gud en dag i dina gårdar
Bättre är en tusen dar
När oss levnans oro tär,
O hur skönt ditt tempel är;
O hur ljuvt att där bortsjunga
Jordens sorg och dagens tungal

Men när tempelsången stiger
Andaktsfull mot himlens höjd,
Oro stillas, klagan tiger,
Hjärtat slår av helig fröjd
Själen då, från jordens grus
Trängtande till Faderns hus,
Himlens tungomål ren talar
Och av hoppet sig hugsvalar.

Kyrkans inventarier

Kyrkans äldsta inventarium är dopfunten. Den är skulpterad i sandsten och är från slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet. Den tillhör den s.k. Hallarödsgruppen, vilken kännetecknas av en cylindrisk i regel nedtill avrundad skål. Under skålens botten finns stående rundstavar och överst en rundbågsarkad eller rundbågsfris. Källstorps dopfunt är cylindrisk med fyra ojämnt formade utbuktningar, rundstavar nedtill och rundbågsfris upptill.

Dopfunten hade ursprungligen sin plats i kyrkans västra ända och behöll denna åtminstone någon tid efter reformationen. Först senare flyttades funten längre fram i kyrkan, oftast upp i koret.

Den som vill studera närmare om de gamla dopfunterna, de äldsta föremålen, som överhuvudtaget finns i Sverige, av sacral karaktär, hänvisas till "Skånes konsthistoria för medeltiden" av den inte obekante C.G. Brunius men framför allt av Lars Tynell i hans utmärkta arbete "Skånes medeltida dopfuntar."

För övrigt hänvisas till kapitlet om korskyrkan och prostens Arenchils tankar om dopfunten.

I sakristian hänger en tavla, som inköptes från Stockholm 1815 och som utgjorde altartavla fram till 1897, då korfönstren och i synnerhet mittfönstret blev blickpunkten för församlingsborna. Altartavlan återger det ganska vanliga motivet om Jesus i Getsemane. Man ser även en ängel med tröstens kalk och bakom ängeln det resta korset. Likaså skymtar man i bakgrunden Jerusalem med byggnader, tinnar och torn. Troligen har stockholmskonstnären blickat ut över Stockholm och återgett det som han såg det vid 1800-talets början.

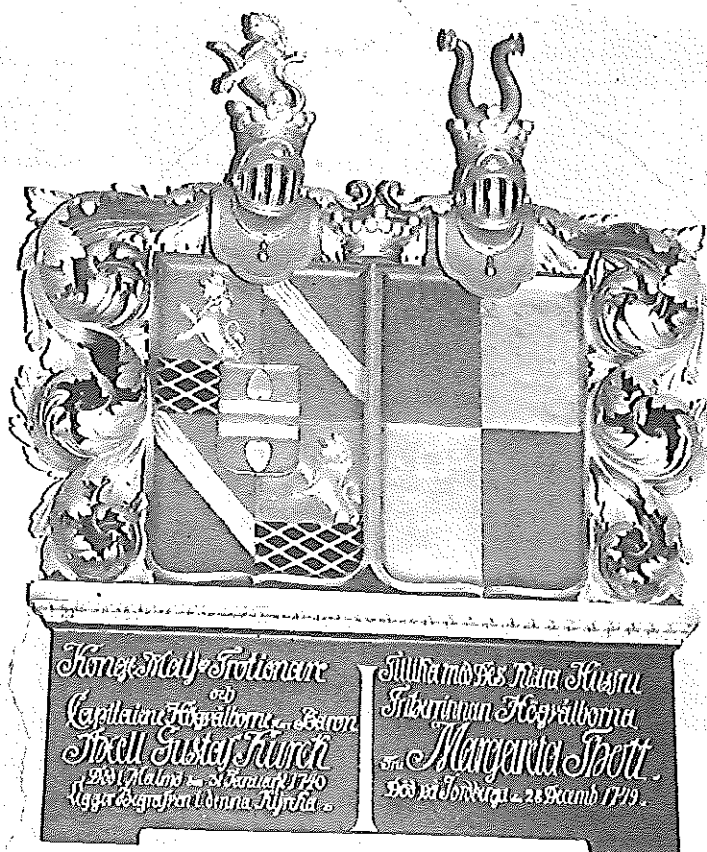
Denna altartavla skall nu i sommar, 1977, placeras på kyrkans södra vägg intill dopfunten och skall vid denna ställas ett dopaltare med vitt kläde med dekor från det röda kläde, som varit ante-

Kyrkans predikstol. Foto Jaan Reinbach

pendium till detta altare, som även stått i sakristian. Den vackra altarduken, som bevarats, skall pryda dopaltaret.

I den gamla korskyrkan fanns över dopfunten också en tavla med liknande motiv, korsbärandet till Golgata. Den utgör en alabasterrelief från 1500-talet. Det är ett av de få föremål, som finns kvar från den gamla kyrkan. Foto av reliefen återges i det första kapitlet om korskyrkan och det är värt att studera. Alabasterreliefen var utställd på Baltiska utställningens kyrkliga avdelning och återkom inte. Den bevaras nu i Lunds Universitets Historiska

Epitafium över Axel Gustaf Kurck och Margareta Thott. Foto: Jaan Reinbach

Museum, där möjlighet finns för den som är intresserad att se den i verkligheten. I museet finns också från den gamla kyrkan en mässingsljusstake från 1700-talet och ett litet lejonhuvud av brons, vilken förmodligen var hållare till en mindre dörring.

När det gäller predikstolen är den som nu finns den tredje i ordningen. Innan år 1800 har det funnits en predikstol, vilken år 1800 ersattes med en annan, tillverkad i Stockholm, och som gåva skänktes församlingen av Arvid Fredrik Kurck.

Denna andra predikstol ersattes med en tredje 1897, levererad av Jönköpings Mek. Snickerifabrik och utförd efter en ritning av Salomon Sörensen. Det är denna predikstol, som alltså finns kvar och brukas vid gudstjänsterna.

I den gamla korskyrkan fanns flera epitafier men det enda som finns nu är det som hänger mellan koret och sakristian. Epitafiet, som återger de grevliga vapnen och med utsirad ram har följande lydelse: "Kongl. Majsts Trotienar och Capitaine Högvälborne Herr Baron Axell Gustaf Kurck, död i Malmö den 31 januari 1740. Ligger begrafven i denna kyrka." Denna text står i vänstra fältet av epitafiet. I det högra fältet står orden: "Tillika med Des Kära Hustru Friherrinnan Högvälborna Fru Margareta Thott, död på Jordberga den 28 December 1749".

Sedan vi presenterat de viktigaste inventarierna i koret skall vi nu gå fram till de tre korfönstren och framför allt mittfönstret, som är en ersättning för den gamla altartavlan. Korfönstren är ritade och komponerade av konstnären Svante Thulin, densamme som målade kyrkan invändigt. Han brände emellertid inte glaset själv utan det skedde i Innsbruck, närmare bestämt hos en firma, som hette Tiroler Glasmaleri und Cathedral Glas-Hütte. Fönsterna levererades våren 1897.

De båda sidofönstren, som är likformiga, är inrutade i kvadrater med blomma i mitten. Kvadraterna är i sin tur fyrdelade men

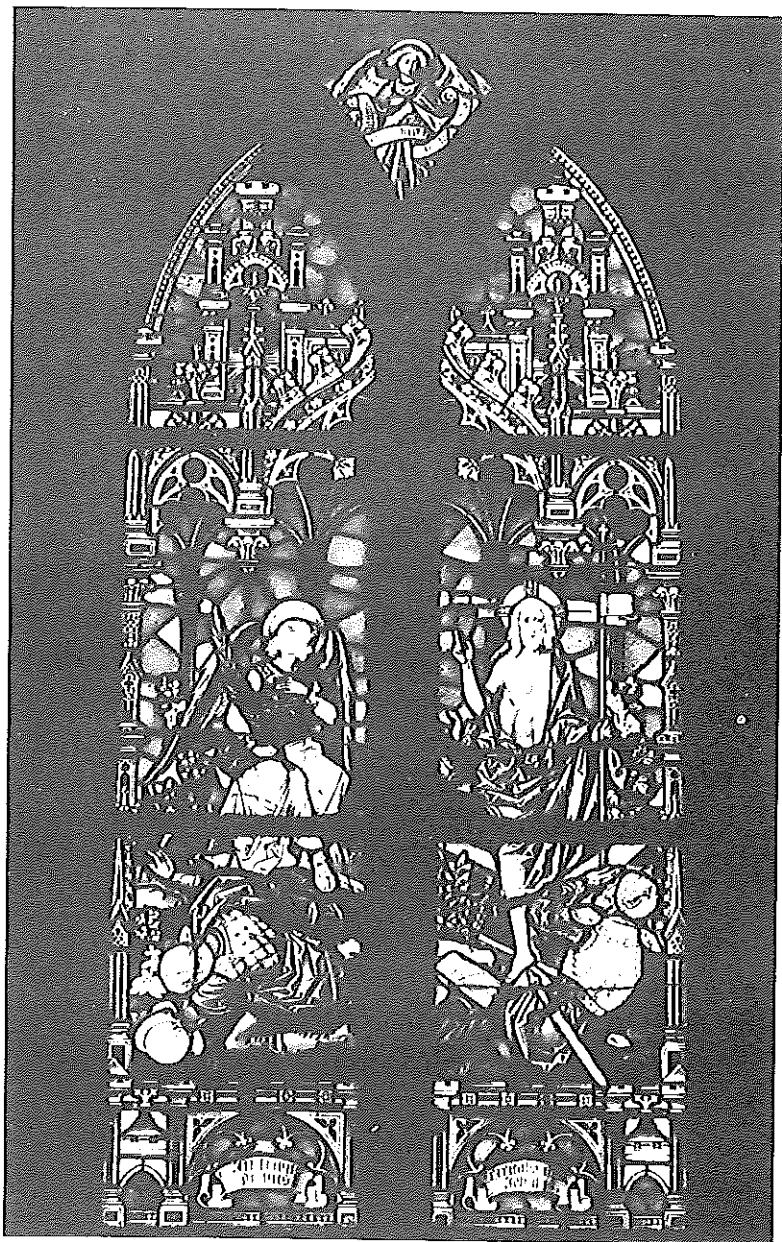
Den gamla altartavlän. Foto: Jaan Reinbach

bildar dock en enhet kring kärnan. Glasmålningarna i korfönstren är klara och vackra.

Det viktigaste korfönstret är givetvis mittfönstret, mot vilket församlingsborna riktar sina blickar vid varje gudstjänst. Därför är det väsentligt att församlingsborna förstår vilket budskap bilderna förmedlar. Huvudmotivet i mittfönstret är Krisi uppståndelse. Till höger stiger Jesus fram ur grav. Till vänster stiger en ängel fram och nedanför ligger de skräckslagna väktarna. Ovanför finns bilder, som vill symbolisera den himmelska staden. Allra överst står en ängel med två banderoller. På den ena står: "*Sicut dicit*" (svenska: Så säger han). På den andra banderollen står Matth. 28:6, vilken vers enligt vår svenska bibel heter: "*Han är icke här, ty han är uppstånden, såsom han hade förutsagt. Kommen hit och sen platsen där han har legat.*" Nederst på bilden finns, alldeles framför altaret, också två banderoller där texten sammantagen bildar orden: "*In tribus diebus excitabo illud.* Joh. II:19." Det är ett citat från Joh. 2:19 som på svenska betyder: "*Jag skall inom tre dagar låta det uppstå igen.*" Judarna trodde att Jesus menade sig kunna bryta ner Jerusalems tempel. "Men det var om sin kropps tempel som han talade."

Övriga inventarier är kyrkans orgel men den har behandlats i ett särskilt avsnitt. Likaså, när det gäller kyrkklockorna, vilka är desamma nu som på den tiden korskyrkan stod kvar. Beträffande kyrkans nattvardskalk, patén och oblatask har även dessa beskrivits i kapitlet om den gamla korskyrkan. Kyrkan äger också en vinkanna av silver, en dopskål av silver och ett dopfat av koppar.

Till skillnad från de flesta andra kyrkorna i pastoratet finns i Källstorp inte något i trä utskuret kungavapen men däremot en platta av kalksten med Carl XI:s namnchiffer. Den skall, enligt kyrkorådets beslut, placeras i kyrkan på lämplig plats. I fråga om textilier äger kyrkan en vit mässhake av sidendamast, en svart sådan av sammet, ett vitt antependium av sidendamast, ett grönt

Svante Thulin glasmåling "Kristi uppståndelse". Foto: Jaan Reinbach

och ett violett antependium samt ett altarbrun. Vidare äger kyrkan en stola i grönt siden och en stola av violett siden.

Ljusstakar finns det många, i mässing, i järn och i malm. I kyrkan hänger två ljuskronor med 40 ljus i varje. Beträffande den ena ljuskronan kan följande meddelas. Lektor O. Bosson i Sundsvall hade skrivit till kyrkorådet år 1917 och förklarat sig villig att till Källstorps kyrka skänka en ljuskrona om 40 ljus. T. Bosson hade alltid burit på denna tanke och när den nu förverkligades ville sonen att ljuskronan skulle betraktas såsom en gåva från fadern.

Detta är det väsentligaste om inventarierna. En fullständig förteckning finns i den inventariebok, som tillhör varje pastorsarkiv. Men det borde också finnas en gåvobok i kyrkan eller på pastorsexpeditionen, där alla tidigare och kommande gåvor antecknas, när de kom till och på vad sätt.

Ovanstående kyrkoberskrivning har mest sysslat med de viktigaste dragen i sockenkyrkans historia såsom den gamla korskyrkan, Brunius och von Nolckens kyrka och kyrkan, som fick sakristia och ett större torn. Två påståenden som betraktades som fakta har inte visat sig vara sanna. Den ena att orgelbyggaren skulle vara okänd. Så är icke fallet. Hans namn är Söderling J.N.E & C Göteborg. Den andra utsagan och så mycket väsentligare skulle vara att kyrkan har ansetts vara en skapelse av Helgo Zetervall. Så är inte heller fallet. Carl Georg Brunius var kyrkans arkitekt, då den nya kyrkan byggdes 1860 och Salomon Sörensen, då kyrkan blev ombyggd och fick sakristia och högre mäktigare torn 1896-97.

Det är, som framgår av ovanstående, framför allt det yttre i kyrkans historia, som skildrats. Det inre är alltid svårare att fånga. Kyrkans gärning i förrättningar, i gudstjänster, i kyrkl. arbetsföreningar, i barnarbete och söndagsskola, i församlingsarbete och mycket annat kommer också snart att bli historia men det blir avsevärt svårare att ge en rättvis bild av detta kyrkans arbete.

Många namn har mött oss under skildringens gång och jag skall sluta med att nämna några ytterligare. De som har ansvaret för kyrkan är kyrkans tjänare och församlingens kyrkoråd. Vi har i det tidigare sett vad en eller några i ett kyrkoråd kan ha för betydelse, om man rätt känner sitt ansvar.

De som nu bär ansvaret är församlingens kyrkoherde Stig Sivenius, kyrkoassistent Ingvar Johansson, kantor Ann-Marie Gustafsson och kyrkovaktmästare Nils Rasmusson. Ledamöterna i kyrkorådet är kyrkorådets ordförande Reinhold Jonsson, kyrkovård och kyrkostämmans ordförande Jan von Horn, kyrkovård Ove Stamå, Edith Rasmusson och Gerry Christensson. Suppleanterna är Jan-Olow Olsson och John Johansson.

Till sist vill jag bringa en hyllning till mina företrädare i ämbetet, då i synnerhet G. Lundblad, in memoriam, och Sigfrid Liljekvist. Deras sammanlagda tjänstgöringstid omfattade 42 år. Det vore på sin plats att det blev en skildring om deras omfattande arbete till kyrkans och församlingens bästa. Men å andra sidan ligger deras gärning så nära i tiden, att den bevaras i trogna församlingsbors minne.

Vi lova dig, o store Gud
Med makt och ära går ditt bud,
Ditt helga ord, Kring himlar och kring jord
Helig, helig, helig är Herren Gud.

Din kyrka glädes i ditt skygd,
Hon på ett hälleberg är byggd
Till domens stund Hon vilar på sin grund
Helig, helig, helig är Herren Gud.

Allt folk skall samlas i dess famn
Och böja knä i Jesu namn
Och lova Gud Med kristna tungors ljud
Helig, helig, helig är Herren Gud.

Allt folk omkring din tron en gång
Skall sjunga segerns höga sång
Där Kerubim Besvara Serafim:
Helig, helig, helig är Herren Gud.